

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

(підпис)
“ ____ ” _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

зі спеціальності 07072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

за освітньою програмою Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування

на тему: **«Податкове регулювання банківської діяльності в
Україні»**

Виконавець:

студентка 47 групи ЦЗВФН

Соколик Єлизавета Володимирівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент кафедри фінансів

(науковий ступінь, вчене звання)

Дубовик Ольга Юхимівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ОДЕСА-2024

АНОТАЦІЯ

Соколик Є.В. «Податкове регулювання банківської діяльності в Україні»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності «07072 Фінанси, банківська справа та страхування»

(шифр та назва спеціальності)

за освітньою програмою «Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування».

(назва освітньої програми)

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024.

У роботі розглядається сутність податкового регулювання як складової податкового менеджменту; розглянуто податковий механізм регулювання діяльності банків; окреслені особливості формування податкової політики банку. Автором розкриті результати ефективності функціонування сучасної банківської системи України; проведено аналіз податкового навантаження на банківську систему; розкриті проблеми податкового регулювання банківської діяльності в Україні.

Досліджено можливості застосування зарубіжного досвіду для вдосконалення системи оподаткування банків в Україні; розроблені пріоритети покращення та розвитку податкового регулювання банківської діяльності в Україні.

Запропоновано: запровадження прогресивних ставок оподаткування прибутку банківських установ; встановлення більш низьких податкових ставок з податку на прибуток банківських установ з кредитних операцій, здійснених в напрямку кредитування реального сектору економіки тощо.

Ключові слова: податки, податкове регулювання, податковий механізм, банківська діяльність, прибутковий податок банків, доходи бюджетів.

ANNOTATION

E.V. Sokolyk "Tax regulation of banking activity in Ukraine"

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty "07072 Finance, banking and insurance"

(code and name of specialty)

under the educational program "Finance, financial management and insurance".

(name of educational program)

Odesa National University of Economics. - Odesa, 2024.

The work examines the essence of tax regulation as a component of tax management; the tax mechanism for regulating the activity of banks is considered; the features of the formation of the bank's tax policy are outlined. The author revealed the results of the functioning of the modern banking system of Ukraine; an analysis of the tax burden on the banking system was carried out; revealed problems of tax regulation of banking activity in Ukraine.

The possibility of applying foreign experience to improve the system of taxation of banks in Ukraine was studied; developed priorities for improvement and development of tax regulation of banking activity in Ukraine.

Proposed: introduction of progressive rates of taxation of banking institutions' profits; establishment of lower tax rates on income tax of banking institutions from credit operations carried out in the direction of lending to the real sector of the economy, etc.

Keywords: taxes, tax regulation, tax mechanism, banking activity, bank income tax, budget revenues.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	7
1.1. Сутність податкового регулювання як складової податкового Менеджменту.....	7
1.2. Податковий механізм регулювання діяльності банків.....	14
1.3. Особливості формування податкової політики банку.....	19
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	27
2.1. Ефективність функціонування сучасної банківської системи України.....	27
2.2. Аналіз податкового навантаження на банківську систему.....	39
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВ.....	49
3.1. Проблеми податкового регулювання банківської діяльності в Україні.....	49
3.2. Можливості застосування зарубіжного досвіду для вдосконалення системи оподаткування банків в Україні.....	57
3.3. Пріоритети покращення та розвитку податкового регулювання банківської діяльності в Україні.....	64
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Сучасний етап економічного розвитку можна охарактеризувати як невизначений, не в останню чергу, це пов'язано із воєнним станом на території України. Відповідно, ми маємо нестабільну економічну політику в нашій державі. Вона характеризується збільшенням значення податкового регулювання діяльності банківських установ, адже існують значні неузгодженості між податковою політикою, політикою НБУ стосовно діяльності банківського сектора, борговою політикою держави тощо. З однієї сторони, механізм оподаткування прямо впливає на діяльність банків, в тому числі на формування чистого прибутку їхньої діяльності. Проте, частково податкове навантаження банківські установи здатні перекладати на клієнтів – користувачів банківських послуг шляхом збільшення витрат. З іншої сторони, оподаткування клієнтів банків, хоча це відбувається опосередковано, може впливати на обсяги операцій банків, на розвиток їх банківських послуг. Проблема вдосконалення системи податкового регулювання ускладнюється кризовою ситуацією у банківській сфері, яка не може запропонувати реальному сектору економіки дешевих кредитних ресурсів для розвитку. Наразі банки здебільшого кредитують державу на умовах високих відсоткових ставок як по облігаціях внутрішньої державної позики, та і по своїх депозитах на рахунках Національного банку України. Відповідно, легко зароблені державні гроші держава намагається повернути до бюджету через значне податкове навантаження на банківський бізнес.

Дослідженням проблемних питань податкового регулювання діяльності банківських установ багато учених присвятили свої наробки, серед яких: М. Белецький, Я. Берзанюк, О. Данилов, І. Д'яконова, Н. Євченко, О. Здобувач, Л. Ключко, А. Ковальчук, М. Кучерявенко, Н. Петровська, Н. Реверчук, І. Сало, О. Сербина, Г. Старостенко, А. Сурженко, Л. Шевчук тощо. Переважна більшість досліджень націлена на розгляд питань лише в сферах податкового регулювання, податкового менеджменту, податкової політики банківських

установ. Вони не враховують останніх змін сучасної ситуації невизначеності, змін державної фінансової, боргової політики держави.

Метою дослідження є теоретизація системи податкового регулювання діяльності банківських установ, проведення аналітичного дослідження його результатів та обґрунтування практичних рекомендацій його розвитку. Задля реалізації вищезазначеної мети були поставлені та вирішені такі завдання:

досліджена сутність податкового регулювання як складової податкового менеджменту;

розглянуто податковий механізм регулювання діяльності банків;

окреслені особливості формування податкової політики банку, формування її складових;

розкриті результати ефективності функціонування сучасної банківської системи України;

проведено аналіз податкового навантаження на банківську систему;

розкриті проблеми податкового регулювання банківської діяльності в Україні;

досліджені можливості застосування зарубіжного досвіду для вдосконалення системи оподаткування банків в Україні;

розроблені пріоритети покращення та розвитку податкового регулювання банківської діяльності в Україні.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти України: Податковий кодекс України, Закон України «Про банки та банківську діяльність», постанови Національного банку України. Використана законодавча база податкового регулювання діяльності банківських установ закордоном, статистичні матеріали Національного банку України, Державної податкової служби України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України щодо діяльності банківських установ. Використано наукові розробки вітчизняних та зарубіжних вчених стосовно механізму оподаткування та бюджетного менеджменту в банках.

Об'єктом дослідження є економічні відносини між банківськими установами та органами державної влади стосовно розрахунку та сплати в бюджет податкових зобов'язань.

Предметом дослідження є податкове регулювання банківської діяльності в Україні.

Методологічною основою дослідження є сукупність наукових методів дослідження загальних та специфічних: теоретизації та узагальнення (при теоретизації податкового регулювання, податкового менеджменту, податкової політики банку), аналізу та синтезу (при дослідженні фіскальної та регулюючої ролі оподаткування банківської діяльності), графічного зображення даних, кореляційно-регресійного аналізу тощо.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра має наступну структуру: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (73 найменування) та 4-х додатків на 5-х сторінках. В першому розділі досліджена сутність податкового регулювання, сутність податкового менеджменту, співвідношення цих понять; розглянуто податковий механізм регулювання діяльності банків шляхом використання як прямого, так і непрямого оподаткування; окреслені особливості формування податкової політики банку, формування її складових. В другому розділі наведені показники діяльності банків, результати ефективності функціонування сучасної банківської системи України; проведено аналіз податкового навантаження на банківську систему; розкриті результати діяльності основних банків в Україні. В третьому розділі розкриті проблеми податкового регулювання банківської діяльності в Україні; досліджені можливості застосування зарубіжного досвіду для вдосконалення системи оподаткування банків в Україні; розроблені пріоритети покращення та розвитку податкового регулювання банківської діяльності в Україні.

Загальний обсяг роботи становить 85 сторінок. Робота містить 12 таблиць, 15 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність податкового регулювання як складової податкового менеджменту

Податкове регулювання можна охарактеризувати як одну з найбільш ефективних та найважливіших складових державного регулювання, об'єктом якого є соціально-економічні процеси, які відбуваються як на макро-, мезо-, так і на макрорівнях. Зазначений термін поширився у наукових працях зарубіжних і вітчизняних вчених та є важливим елементом понятійного апарату сучасної теорії оподаткування, теорії податкового менеджменту. Однак стверджувати факт існування єдиного розуміння цього поняття ми не можемо. Розглянемо плюралізм сучасних думок науковців, що представлені у фінансовій літературі. Пропозиції науковців щодо характеристики поняття «податкове регулювання» наведені в додатку А.

Порівнюючи та узагальнюючі наведені у додатку підходи щодо визначення сутності податкового регулювання ми можемо зробити висновок про відсутність принципових відмінностей у його розумінні. Сутність податкового регулювання є багатоаспектною, тож науковці мають різне ставлення щодо важливостей та пріоритетів під час формулювання його визначення, роблять акценти на динамічну, структурну або інституційну складові.

Отже, по-перше, податкове регулювання розглядається як прояв регулюючої функції податків, регулюючих ефектів, які отримує держава під час оподаткування: через використання системи податкових стимулів та обмежень корегується поведінка суб'єктів господарювання, змінюється структура виробництва та надання товарів і послуг. Так, Ю. Іванов вважає, що податкове регулювання як процес ґрунтується на активному, свідомому й

цілеспрямованому використанні, незалежно від волі суб'єктів управління, існуючої регулюючої функції податків задля отримання певних соціально-економічних результатів [32, с. 38]. Тож можемо зробити зауваження, що складовими податкового регулювання є стимулювання та стримання, які здатні сформувати регулюючий ефект від оподаткування.

По-друге, для того, щоб забезпечити реалізацію регулюючої функції податків державі необхідний набір можливих видів податків, форм оподаткування, інструментів та методів оподаткування. Про це говорить Т. І. Єфименко: за допомогою притаманних особливих методів і важелів податкове регулювання дозволяє досягти ефективного перерозподілу фінансових і матеріальних ресурсів, досягти більшої інтенсивності підприємницької діяльності та інвестиційної активності, узгодити інтереси різних суб'єктів господарювання, страт населення, державних і місцевих рівнів управління державою [26, с. 12].

По-третє, регулююча функція податків представляє собою явище, натомість податкове регулювання розглядається як процес, який є цілеспрямованим, який скеровується органами державної влади (а може, навіть, і органами регіонального та місцевого самоврядування) на отримання необхідних результатів (певних цілей соціально-економічного розвитку, вирішення стратегічних та тактичних завдань). Наприклад, Н. Засєць вважає, що податкове регулювання виступає одним із найбільш мобільних і динамічних елементів у сфері державного податкового менеджменту, при цьому основу його складають система заходів оперативного втручання під час оподаткування у визначення сум податкових зобов'язань [29, с. 130]. Натомість І. Фокіна наголошує, що податкове регулювання у складі податкового менеджменту покладається до підґрунтя довгострокових стратегічних цілей, які переслідує держава та які націлені на забезпечення стабільності в економіці та стимулюють економічне зростання [58, с. 7].

По-четверте, в межах реалізації регулюючої функції податків процес податкового регулювання вимагає вжиття дієвих заходів з боку органів

державної влади. І тут мова, наперед усього, йде про ухвалення необхідних законодавчих актів. Тому А. Ф. Мельник звертає увагу під час свого дослідження, що податкове регулювання – це діяльність органів державної влади в сфері запровадження, правової регламентації та організації стягнення платежів податкового характеру із фізичних та юридичних осіб [41, с. 98]. Р. П. Жарко під податковим регулюванням, з метою досягнення певних соціальних та економічних цілей, пропонує розуміти комплекс заходів органів державної влади, що спрямовані на зміни ланцюга параметрів оподаткування і податкового механізму [28, с. 20].

Виходячи із проведеного дослідження, нами встановлено, що під податковим регулюванням слід приймати вплив органів державної влади на учасників економічних відносин, який відрізняється свідомістю, активністю та цілеспрямованістю. І цей вплив має відбуватися з метою досягнення бажаних соціально-економічних ефектів за допомогою елементів податкового механізму. Тож, у сфері справляння податків спостерігається перетинання інтересів платників податків та держави. У наочному вигляді збалансування інтересів органів державної влади та платників податків представлена на рис. 1.1. Зважаючи на більшу важливість фіскальної функції податків порівняно із регулюючою функцією, органи державної влади зацікавлені у збільшенні зборів податків та інших обов'язкових платежів, які зараховуються у формі податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів та до державних цільових фондів, у різі їхнього створення. Однак, надмірне податкове навантаження призводить до негативних наслідків. Так, високі податки можуть зменшити інвестиційну привабливість для бізнесу. Підприємства можуть вирішити зменшити свої інвестиції, або, навіть, перемістити свою діяльність в країни з меншим податковим тиском. Високі податки також можуть термозити економічне зростання, оскільки юридичні особи мають менше коштів для витрат, інвестицій та розвитку нових проектів. Надмірне оподаткування може призвести до збільшення рівня бідності серед населення та зростання рівня соціальної нерівності. Фізичні особи втрачатимуть можливості купувати

вироблені товари та надані послуги. Також високі податки можуть призвести до зменшення прибутковості бізнесу, що, в свою чергу, призведе до звільнення працівників або до зменшення кількості нових робочих місць. Високі податки можуть підштовхнути людей та компанії до участі в неофіційній економіці, щоб уникнути великих податкових обов'язків.

Рис. 1.1. Механізм впливу податкового регулювання на баланс інтересів держави і платників податку

Загалом, ефективне оподаткування повинно бути балансованим, сприяючи розвитку економіки, забезпечуючи соціальну справедливість та збираючи необхідні ресурси для функціонування держави.

Інтереси платників податків визначаються їхнім бажанням максимально оптимізувати свої фінансові обов'язки і забезпечити стабільність та рентабельність своєї діяльності. Платники податків зацікавлені у знаходженні легальних шляхів для зменшення своїх податкових зобов'язань. Це може включати в себе використання податкових пільг, знижок, відрахувань; вивчення податкових ставок і правил, а також стратегії управління прибутками і витратами. Платники податків мають інтерес в утриманні своїх бізнесів у стабільному стані. Вони сприймають податки як важливий фактор, який може

впливати на прибутковість та можливості розвитку їхніх компаній. Вони можуть прагнути прозорості та справедливості у системі оподаткування. Їм може бути важливо, щоб податки розподілялися справедливо і щоб правила були однаковими для всіх. Платники податків можуть мати інтерес у тому, щоб їхні податки використовувалися для розвитку інфраструктури та надання якісних громадських послуг, таких як освіта, охорона здоров'я, безпека та інші.

Вони також можуть мати інтерес у тому, щоб брати участь у прийнятті рішень з питань податкової політики через лобіювання, участь у консультаціях або взаємодію з урядовими органами.

Розуміння та урахування цих інтересів допомагає владі створювати більш ефективні та справедливі податкові системи, які враховують потреби різних груп платників податків.

Важливо розуміти, що платники податків прагнуть зменшення податкового навантаження. Воно позитивно впливає на підприємництво та економічне зростання. Юридичні особи за таких умов отримують більше коштів для інвестицій, розвитку нових проектів і створення робочих місць. Низьке податкове навантаження може привести до збільшення реального доходу громадян та підвищення споживчого попиту, що може стимулювати економіку. Зменшення податкового навантаження може сприяти створенню нових робочих місць, оскільки підприємства можуть мати більше можливостей для розширення та наймання працівників. Також зменшення податкових ставок може зробити країну більш привабливою для іноземних інвесторів. Це може привести до збільшення притоку капіталу та технологій. Компанії в країні з меншим податковим тиском можуть мати конкурентний плюс порівняно з іншими ринками, що приводить до зростання їхньої конкурентоспроможності.

На початковому етапі зменшення податкового навантаження призведе до зменшення фіскального ефекту від оподаткування, проте, в подальшому може привести до збільшення економічної активності та збільшення обсягу податкових надходжень, що, в свою чергу, сприятиме зменшенню дефіциту бюджету.

Однак важливо також враховувати, що занадто різке зменшення податкового навантаження може стати причиною збільшення дефіциту бюджету та вплинути на фінансову стійкість держави. Справедливий баланс та обґрунтований підхід до податкової політики є ключовими для досягнення позитивних ефектів.

І в цьому контексті доречно також розглянути, наскільки доречним є проведення ліберальної податкової політики.

Ліберальна податкова політика характеризується певними принципами та підходами, спрямованими на зменшення втручання держави у фінансові справи громадян і підприємств. Ліберальна податкова політика спрямована на забезпечення економічної свободи, уникнення надмірного регулювання та націлена на врахування індивідуальних та корпоративних інтересів. Вона зазвичай визначається низькими ставками податків на доходи, прибуток, споживчі товари і послуги. Головна мета такої політики - стимулювати економічну активність, інвестиції та розвиток підприємств. Ліберальна податкова політика може надавати пільги підприємствам та інноваційним індустріям для стимулювання економічного росту та технологічного розвитку.

Така політика може включати прогресивні ставки оподаткування, де особи з вищим доходом сплачують вищі ставки податків. Це вважається певним компромісом між стимулюванням підприємництва та забезпеченням соціальної справедливості. Ліберальні підходи можуть передбачати спрощення податкових систем, включаючи зменшення кількості податків та обов'язків сплачувати інші обов'язкові платежі. Ліберальна податкова політика дотримується принципу обмеженого втручання держави в фінансові справи громадян і підприємств. Це означає, що вона намагається зберегти велику міру індивідуальної відповідальності та свободи.

Оптимальна податкова політика - це така політика, яка сприяє ефективному функціонуванню економіки, забезпечуючи необхідні доходи для фінансування державних витрат, але при цьому максимально зберігаючи

економічну активність, стимулюючи розвиток інновацій та забезпечуючи соціальну справедливість.

Основні характеристики оптимальної податкової політики включають:

ефективність - оптимальна податкова політика повинна забезпечити збір необхідних доходів для державного бюджету. Це включає в себе використання прозорих та простих податкових систем, які зменшують можливості ухилення від оподаткування та забезпечують справедливий розподіл податкового тиску;

прогресивність - забезпечення прогресивності податкової системи може допомогти зменшити соціальну нерівність. Прогресивні податки передбачають, що особи з вищим доходом сплачують вищі податки відносно свого доходу;

сприяння інноваціям та інвестиціям - оптимальна податкова політика зазвичай передбачає пільги для дослідження і розвитку, стимулюючи інновації та забезпечуючи конкурентоспроможність країни в глобальному ринковому середовищі;

прозорість та простота – такі характеристики податкової системи полегшують виконання податкових обов'язків громадянами і підприємствами, зменшуючи бюрократію та витрати на виконання податкових обов'язків;

збалансованість - податкова політика повинна бути збалансованою між збиранням доходів та збереженням стимулюючого впливу на економіку. Занадто високі податки можуть гальмувати економіку, тоді як занадто низькі можуть призвести до недостатнього фінансування державних програм;

урахування соціальних потреб - оптимальна податкова політика повинна враховувати соціальні потреби суспільства, сприяючи фінансуванню освіти, охорони здоров'я, соціальної підтримки та інших важливих сфер.

Оптимальна податкова політика є складною задачею, оскільки вона повинна враховувати різноманітні інтереси різних груп громадян і підприємств, а також специфіку кожної конкретної країни.

Таким чином, метою податкового регулювання як складової податкового менеджменту є винайдення такого оптимального рівня та умов оподаткування, яке б забезпечило баланс фіскальної та регулюючої функцій податків,

забезпечило урівноваження інтересів держави, суб'єктів господарювання та громадян. Проблема ускладнюється і тим, що ці інтереси не статичні, на них впливають безліч факторів, тому оптимальні за певних умов та у певний проміжок часу елементи податків та податковий механізм не будуть забезпечувати досягнення цілей держави за інших умов, що зазнали змін. Складність податкового регулювання та податкового менеджменту полягає у запровадженні таких умов, які б забезпечили стабільність системи оподаткування протягом конкретного податкового періоду та еластичність у довготривалому періоді задля того, щоб забезпечити можливості своєчасно враховувати зміни механізмів оподаткування за конкретних змін в процесі динамічного соціально-економічного розвитку.

Так, Т. І. Єфименко слушно вважає, що оптимальне поєднання таких критеріїв, як стабільність та еластичність сприяє встановленню нормальних податкових відносин держави і платників податків, що позитивно впливатиме на розвиток економіки та на соціальне розшарування суспільства [26, с. 37].

1.2. Податковий механізм регулювання діяльності банків

Податкове регулювання провадиться органами державної влади усіх сучасних країн світу, оскільки воно є необхідною умовою позитивної трансформації податкових систем в напрямку одночасного узгодження інтересів держави та платників податків. Постійне зростання реального ВВП, зростання обсягів інвестицій у національну економіку, забезпечення стабільного інноваційного розвитку виробництва, скорочення обсягів тіньової економіки, раціональне використання природних ресурсів, захист навколишнього природного середовища, зведення до мінімального рівня соціальне страхування населення за рівнем життя, підвищення матеріального добробуту громадян – це кінцеві цілі одночасно і держави, і господарюючих суб'єктів, і вони загалом збігаються.

Тому, податкове регулювання ми розуміємо і як складний та багатоаспектний процес, який оперує різного роду елементами та внутрішніми та зовнішніми взаєминами у рамках податкового механізму.

Загальне поняття податкового механізму розглянуто Я. Янушевичем як сукупність об'єктивних економічних відносин з приводу фінансового забезпечення існування держави через податки і збори [62, с. 35]. Т. Юткіна приводить двоїстий характер податкового механізму:

- це категоріальне утворення, певною мірою узагальнене, яке дає уявлення про цілі і задачі податкових дій з орієнтацією на принципи наперед продуктивного функціонування;

- збірка загальних законодавчих норм й спеціальних податкових нормативних правил, що регламентують процес оподаткування конкретної держави у певні періоди часу [61, с. 75].

Експерт сфери оподаткування, академік М. Кучерявенко у власних дослідженнях, на відміну від поглядів Т. Юткіної, робить наголос на більшу значимість елементів, які включає податковий механізм. Він ототожнює податковий механізм із системою оподаткування - цей механізм містить визначену кількість елементів [39, с. 90-91]. Загальну сукупність елементів можна поділити на групи:

- група основних елементів – загальні елементи податку, як такі: платники, об'єкт оподаткування, база оподаткування, ставки податків, пільги;

- група додаткових елементів, що характеризують певний податок – додаткові характеристики податку, що дають можливостей державі посилити фінансовий та регулюючий ефекти податку: встановлення вирахувань, знижок, особливості обчислення податкового зобов'язання, рівень бюджету, який формують саме ці податкові платежі, терміни звітування та сплати, форми податкової звітності і періодичність її заповнення, періодичність перерахування податків тощо [25, с. 26].

Податковий механізм регулювання діяльності банків має свої особливості порівняно із суб'єктами господарювання, що займаються виробництвом товарів, наданням послуг та виконанням різного роду робіт.

Особливості банківської діяльності, наперед усього, враховує механізм оподаткування податком на прибуток. Податковим кодексом України регламентований перелік доходів з метою оподаткування його зазначеним податком [2]. До складу доходів банківської установи відносять:

- одержані проценти за тими кредитами, що надав банк своїм клієнтам, за кореспондентськими рахунками, проценти по придбаних банком цінних паперах;
- отримана комісія за кредитними та депозитними операціями банку; за тими гарантіями, які банківська установа надала своїм клієнтам; за розрахунково-касове обслуговування юридичних осіб та громадян; за інкасацію готівкових коштів; за перевезення цінностей клієнтів; по операціях із довірчого управління банківськими установами; по операціях із цінними паперами; з операцій із валютними цінностями;
- одержаний прибуток від проведених операцій з торгівлі банківською установою цінними паперами;
- одержаний прибуток від проведених банківською установою операцій з купівлі та продажу іноземної валюти та банківських металів суб'єктам господарювання та громадянам;
- одержані позитивні курсові різниці на залишок валютних цінностей;
- суми страхового резерву, що є надлишковими;
- суми заборгованості, що відноситься до складу доходів банківської установи з метою оподаткування;
- доходи за відступлення прав вимагати борги третьої особи, або виконання вимоги боржником (доходи від факторингових операцій);

- доходи, які одержані банківською установою від реалізації майна, яке перебувало у заставі та яке реалізується через невиконання боржником своїх обов'язків перед банком;
- інші доходи від банківських операцій;
- інші доходи від надання банком банківських послуг юридичним та фізичним особам.

Податковим кодексом України регламентований перелік витрат банківської установи, на які, з метою оподаткування прибутку банку, зменшуються його доходи [2]. До складу витрат банківської установи відносять:

- витрати у вигляді сплачених банківською установою процентів за депозитами та одержаними кредитами, за кореспондентськими рахунками в інших банках, коштами до запитання, за цінними паперами власної емісії;
- сплачена комісія за кредитними та депозитними операціями на користь банку; за розрахунково-касове обслуговування банківської установи; за інкасацію готівкових коштів; за перевезення цінностей банківської установи чи клієнтів цієї банківської установи; по операціях із довірчого управління іншими банківськими установами; по операціях із цінними паперами; з операцій із валютними цінностями;
- одержаний збиток від проведених операцій з торгівлі банківською установою цінними паперами;
- одержаний збиток від проведених банківською установою операцій з купівлі та продажу іноземної валюти та банківських металів суб'єктам господарювання та громадянам;
- від'ємні курсові різниці на залишок валютних цінностей;
- суми страхового резерву, що були здійснені банківською установою відповідно до особливостей кредитного портфелю та ступеню ризиковості;
- суми перерахувань до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, що передбачено законодавством;

- витрати банківської установи по операціях з придбання прав вимагати борги третьої особи, або виконання вимоги боржником (витрати від факторингових операцій);
- витрати, які понесені банківською установою від реалізації майна, яке перебувало у заставі та яке реалізується через невиконання боржником своїх обов'язків перед банком;
- інші витрати від банківських операцій;
- інші витрати від надання банком банківських послуг юридичним та фізичним особам.

На початку грудня 2023 року набув чинності Закон України від 21.11.2023 № 3474-IX "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування банків та інших платників податків". Цим законом було підвищено ставку податку на прибуток для банківських установ «попереднім числом» на 2023 рік у розмірі 50%. Також за результатами 2023 року банкам заборонено зменшувати податкові зобов'язання з податку на прибуток на суму збитків, якщо їх банк отримав у попередніх податкових періодах. Податківцями та урядовцями було підраховано, що додатково до бюджету буде сплачено 24 млрд. грн. податку на прибуток. При цьому ці платежі будуть надходити вже у 2024 році за результатами діяльності банків у 2023 році.

В наступному 2024 році банківські установи будуть сплачувати до бюджету податок на прибуток за ставкою 25%.

Зміну ставок оподаткування прибутку банківської установи можна відобразити наступним чином:

	до 2023 року	за результатами 2023 року	за результатами 2024 року
базова ставка	18	50	25

Також стосовно податкового регулювання діяльності банків існують особливості стосовно оподаткування таких установ податком на додану вартість. В Україні, як і в інших країнах, переважний перелік банківських

операцій та банківських послуг податком на додану вартість не оподатковується. Виключенням є такі банківські операції:

- 1) факторингові операції, крім тих, у яких борг існує стосовно валютних цінностей, цінних паперів, у тому числі стосовно компенсаційних цінних паперів, інвестиційних цінних паперів, житлових чеків, земельних бонів та деривативів;
- 2) операції стосовно інкасації боргових вимог банківської установи до боржника;
- 3) операції з продажу бланків банківських, дорожніх та особистих чеків, бланків цінних паперів, бланків розрахункових та платіжних документів; операції з продажу пластикових розрахункових карток;
- 4) операції з продажу пам'ятних та ювілейних монет для нумізматичних потреб клієнтів;
- 5) послуги, пов'язані із зберіганням цінних речей та валютних цінностей юридичних осіб та громадян;
- 6) відчуження основних засобів банківською установою;
- 7) відчуження банківською установою товарно-матеріальних цінностей придбаних та тих, які тривалий час перебували на балансі банку.

1.3. Особливості формування податкової політики банку

Досліджуючи податкове регулювання банківської діяльності в Україні варто також зосередити свою увагу і на відповідних діях банківських установ, що коригують свою економічну поведінку залежно від механізму їхнього оподаткування. Банки можуть формувати різні типи реалізації власної податкової політики. Так, вчені Ю.Б. Іванов, В.В. Карпова та Л.Н. Карпов [31, с. 12–13] групують такі типи поведінки податкових відносин господарюючих суб'єктів: обережний, врівноважений чи ризикований. Обережний варіант – це така поведінка керівництва банківської установи стосовно оподаткування, яка

не передбачає конфліктних ситуацій із контролюючими органами, виявляючи своїми діями погодження із особливостями трактування норм податкового законодавством, тобто із фіскальними поглядами органів державної податкової служби стосовно правильності ведення податкового обліку та розрахунку податкових зобов'язань із різних податків. Такий тип податкової політики передбачає, що працівники банку, які залучені у процес податкового обліку та формування податкової звітності, а також керівництво постійно моніторять зміни, які вносить держава до нормативно-правової бази з оподаткування; постійно вивчають та засвоюють норми чинного податкового законодавства з урахуванням внесення до нього змін; велику увагу приділяють чіткому та правильному оформленню первинних документів, реєстрів бухгалтерського обліку; намагаються чітко дотримуватися строків здавання податкової звітності. Зазвичай такий варіант поведінки більш характерним є для податкової політики невеликих банківських установ, які мають невелику кількість структурних підрозділів та філій, та чий податковий облік не є ускладненим розгалуженістю організаційної структури банку.

Врівноважений варіант поведінки банківської установи означає, що її керівництво може допускати необхідність більш очевидно відстоювати свої інтереси перед державою стосовно сплати податків, навіть може допускати конфліктні ситуації із органами державної податкової служби з питань правомірності нарахування податкових зобов'язань, проте тільки якщо у керівництва є впевненість у позитивному вирішенню конфліктної ситуації. Такий тип податкової політики охоплює постійний аналіз податкового законодавства в напрямку можливостей і доцільностей використання податкових пільг, варіантів обліку усіх доходів та витрат банку. Під час своєї діяльності банки обирають юридично грамотний підхід і щодо реалізації договірної політики з іншими господарюючими суб'єктами, враховуючи положення одночасно цивільного, адміністративного, податкового та бухгалтерського законодавства; під час оформлення трудових відносин – трудового та податкового законодавства.

За нашою думкою, саме такий варіант поведінки, формування податкової політики банку, є наразі цивілізованішим, демократичнішим для банківських установ. За таким типом податкової політики керівництво розуміє необхідність досягнення балансу інтересів держави та банківської установи, чий інтерес вони відстоюють. Воно розумно робить вибір стосовно підходів до управління витратами, пов'язаними із оподаткуванням. Якщо ж є потреба, за таким типом податкової політики банку, керівництво не втрачає можливостей оптимізації податкового навантаження строго у рамках податкового законодавства.

Ризикований тип податкової політики банку можна охарактеризувати, коли керівництво установи часто йде на конфлікт із податковими органами як щодо визначення ведення податкового обліку, так і нарахування податків, відповідно до податкового законодавства, в тому числі, коли окремі питання оподаткування є суперечливими і керівництво цілком не має впевненості щодо позитивного вирішення проблемних ситуацій. Якщо керівництво керується тільки Податковим кодексом України та іншими законодавчими актами, не беручи до уваги існуючі роз'яснення органів державної податкової служби, і, навіть, судові рішення по аналогічних справах, така поведінка є ризикованою. Такий тип податкової політики реалізується шляхом формування облікової політики комплексного характеру, яка одночасно враховує правила ведення бухгалтерського обліку, правила формування фінансового обліку, законодавчі нормативи податкового обліку.

Одночасно, застосовуються загальні та спеціальні методи податкової оптимізації, які передбачають врахування впливу один на одного податкових розрахунків з різних податків та зборів. Тому тут широко запроваджується досвід податкового бюджетування самого банку та аналогічних банківських установ.

За цим варіантом податкової поведінки керівництво банківської установи досить часто використовує під час ведення податкового обліку та формування податкової звітності оптимізаційні заходи щодо скорочення сум податкових зобов'язань, які характеризуються значним рівнем ризику та невизначеності.

Такі дії продиктовані значним досвідом оскарження додатково нарахованих державною податковою службою сум податків та зборів, а також фінансових санкцій у судовому порядку.

Вчені Ю.Б. Іванов, В.В. Карпова та Л.Н. Карпов [31, с.29] виокремлюють наступні форми організації податкової політики:

розрахунок поточних податкових зобов'язань платників податків;

організація та проведення платниками бюджетування податків, зборів та обов'язкових платежів;

податкове планування суб'єктом господарювання.

До складу першої форми реалізації податкової політики автори [31, с.29] уналежнюють комплекс заходів, які спрямовані на розрахунок фактичних розмірів податкових платежів до бюджету, що підлягають сплаті по завершенню поточного звітного періоду. Задля цього банку необхідно забезпечити формування інформаційних баз під час ведення податкового обліку, що є основною формою реалізації податкової політики банку.

Податкове бюджетування надає можливостей керівництву банківської установи порівняти фактичні податкові зобов'язання із запланованими, оцінити наскільки є ефективною податкова політика банку та наскільки оптимальними є прийняті управлінські рішення щодо її розробки, запровадження та подальшої реалізації.

Найскладнішою формою податкової політики банку є податкове планування. Воно має місце одночасно із податковим бюджетуванням (і забезпечує його), податковим регулюванням з боку керівництва банківською установою та податковим обліком у банку.

До форм організації податкової політики також, на наш погляд, можна віднести податкове регулювання керівництвом банківської установи. З позиції банку – це система дій керівництва банку, які спрямовані на коригування параметрів оподаткування у рамках діючого податкового механізму.

Ієрархія форм організації податкової політики банку наведена на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Ієрархія форм організації податкової політики банку

Графічне відображення ієрархії форм організації податкової політики банку нам показує, що у процес податкового регулювання входить податковий облік. У свою чергу, складовими податкового бюджетування є податковий облік та податкове регулювання. І всі ці складові формують систему податкового планування діяльності банківської установи.

Розглянемо окремо кожену складову системи податкової політики банку.

Щодо податкового обліку, серед науковців і практиків з податкового менеджменту ще точаться дискусії щодо вибору терміну: або слід використовувати термін “податковий облік” (і його виокремлюють в окремий вид обліку [36, с. 66; 60, с. 39]), або термін “податкові розрахунки” [31, с. 29]. При цьому податкові розрахунки розуміють у якості складової бухгалтерського обліку.

Так, І.В. Сало, Н.Г. Євченко [49, с.126] податковий облік розуміють як сукупність облікових процедур, що здійснюють облікові працівники задля правильного та достовірного формування податкової звітності. Інші науковці [36, с.66] розуміють податковий облік ширше - як систему угруповування інформації задля розрахунку бази оподаткування по податках, виходячи із даних первинних документів відповідно до норм чинного податкового законодавства.

Серед науковців, які досліджують сутність податкового обліку, його процедурні питання, є такі, які акцентують увагу на меті цих податкових розрахунків. Так, автор у роботі [9, с.6] вважає податковий облік системою

податкових записів, які створюють можливість повною мірою та правильно розраховувати базу оподаткування податків, зборів та обов'язкових платежів, що сплачуються суб'єктом господарювання до бюджетів та державних цільових фондів. В інших роботах розглядається податковий облік як підсистема бухгалтерського обліку і досліджуються характеристики його функціонального призначення [48, с.23; 34, с.16].

Отже, податковий облік являє собою важливу складову загальної системи обліку, яка ведеться у банку, та яка формує інформацію державній податковій службі та керівництву банківської установи щодо розмірів нарахування та сплати усіх податків, зборів та обов'язкових платежів, які сплачує до бюджету та державних позабюджетних фондів ця установа. Податковий облік виконує наступні функції:

- нарахування і сплати податків, зборів та обов'язкових платежів;
- надання інформації стосовно переліку податків, їх розмірів і структури [34, с. 16];
- здійснює контроль за сплатою податків, зборів та обов'язкових платежів до бюджету та державних позабюджетних фондів.

Також варто встановити, як відносяться бухгалтерський та податковий облік один з одним.

Виділяють такі види податкового обліку залежно від участі бухгалтерського обліку в його системі [38, с.12]:

- бухгалтерський податковий облік;
- змішаний податковий облік;
- позасистемний податковий облік.

Щодо податкового регулювання, тут варто розуміти систему дій керівництва банківської установи, які спрямовані на коригування параметрів у чинному механізмі оподаткування з метою досягнення оптимального процесу оподаткування установи в межах запроваджених податкових режимах; визначають можливі варіанти методів формування бази оподаткування з набором податкових пільг.

До механізму податкового регулювання банківської установи входять:

- механізм адміністрування податків, що стосується порядку та строків подання податкової звітності до органів державної податкової служби, граничних строків сплати податків, зборів та обов'язкових платежів до бюджету та державних позабюджетних фондів, а також можливості консолідації їхньої сплати;
- механізм нарахування і сплати податків, який охоплює нарахування страхових резервів банківськими установами, використання податкових пільг, правові заходи стягнення податкової заборгованості.

Щодо податкового бюджетування, за функціональним призначенням воно є частиною фінансового бюджетування банківської установи. Податкове бюджетування можна визначити як комплекс заходів, які скеровані на визначення планових сум податкових платежів, що мають бути сплачені у податкових періодах протягом наступного року [31, с. 21]. Бюджетування податків має на меті визначення планових обсягів податкових платежів банку.

Податкове бюджетування – це система заходів, скерована на планування податкових платежів. Подальше порівняння фактичного результату із запланованим надасть змогу оцінити ефективність податкового бюджетування банку та, в цілому, податкової політики банківської установи; надасть також можливості виробляти оптимальні управлінські рішення стосовно подальшої організації податкової діяльності банку.

При цьому, під час здійснення фінансового бюджетування податковий бюджет варто формувати окремою складовою. Це покращить можливості концентрувати увагу не стільки на досягненні мети, пов'язаної із мінімізацією податкових платежів за певним видом податку, скільки на реалізації загальної оптимальної фінансової стратегії банківської установи. Незважаючи на короткострокове зменшення податкових платежів, зазначений системний підхід дає змогу не концентруватися на прийнятті короткострокових податкових управлінських рішень, що можуть бути відірвані від загальної фінансової політики банку.

Як важливий операційний бюджет він має націлюватися на збалансування грошових надходжень банку та платежами у бюджет таким чином, щоб установа досягла рівня чистого грошового потоку до періоду сплати податків, отже, податковий бюджет має узгоджуватися із бюджетом руху грошових коштів.

Важливою формою податкової політики є податкове планування, як система заходів, спрямованих на максимальне використання можливостей чинного законодавства задля оптимізації податкових платежів у межах законодавчих можливостей, які, наперед усього, створює для банківських установ Податковий кодекс України [27, с.156].

Як результат податкового планування в установі має бути знайдений та достатньо обґрунтований оптимальний рівень податкового навантаження, який враховує результати податкового обліку, податкового регулювання та податкового бюджетування - планові показники за результатами реалізації банком вибраної податкової політики.

Під час податкового планування, для прийняття відповідних управлінських рішень, збираються та обробляються дані операцій, що здійснюються банком, враховуючи норми податкового законодавства, розробляються різні варіанти схем діяльності банківської установи, скориговують потоки фінансових ресурсів.

Фахівці виділяють окремі підходи визначення методів податкового планування:

тільки спеціальними методами, що використовуються задля побудови альтернативних моделей та варіантів оподаткування, формуються методи податкового планування [49, с.105–106];

використання спеціальних і загальних методів для розрахунку за альтернативними варіантами оподаткування податкових зобов'язань [35, с.285].

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Ефективність функціонування сучасної банківської системи України

Податки грають важливу регулюючу роль в діяльності банків і можуть впливати на їхню стратегію, фінансову стабільність та відносини з клієнтами. Деякі податкові стимули можуть бути встановлені з метою активізації процесів кредитування та підтримки доступності фінансових послуг для громадян та підприємств. Наприклад, банки можуть отримувати певні податкові преференції за надання кредитів малому та середньому бізнесу або за фінансування певних секторів економіки. Податки також можуть використовуватися для стабілізації фінансового ринку та зменшення ризиків фінансової нестабільності. Наприклад, введення податків на фінансові операції може зменшити спекулятивні операції та валютні ризики. Деякі податкові правила можуть використовуватися для контролю за ризиками, пов'язаними з банківською діяльністю. Наприклад, встановлення податкових обмежень на певні види операцій може допомогти обмежити системні ризики та запобігти кризам у фінансовому секторі. Податкові стимули можуть спрямовуватися на підтримку фінансової стійкості банків. Наприклад, податкові переваги можуть бути надані за внесення додаткових капіталовкладень або за збільшення резервів на випадок можливих втрат.

Податки можуть використовуватися і для контролю за фінансовими інноваціями та регулювання ризиків, пов'язаних з новими фінансовими продуктами та послугами.

Отже, податки відіграють важливу роль у регулюванні банківської діяльності, сприяючи стабільності та ефективності фінансового сектора, а також заохочуючи його розвиток у напрямку, що сприяє загальному економічному добробуту.

Доречно аналіз ефективності функціонування сучасної банківської системи України розпочати з розгляду динаміки зміни кількості банків в Україні (рис. 2.1). Ми навели дані станом на 1 лютого 2017 – 2024 років і бачимо, що наразі в Україні функціонує 63 банківські установи. Це на 30 банків менше станом на 1 лютого 2017 року. Такі втрати кількості банківських установ пов'язані, зокрема із падінням ділової активності в країні у 2020 та 2021 роках внаслідок пандемії короно вірусу (втратили 4 банки), а також із воєнним станом (втрата складає 8 установ).

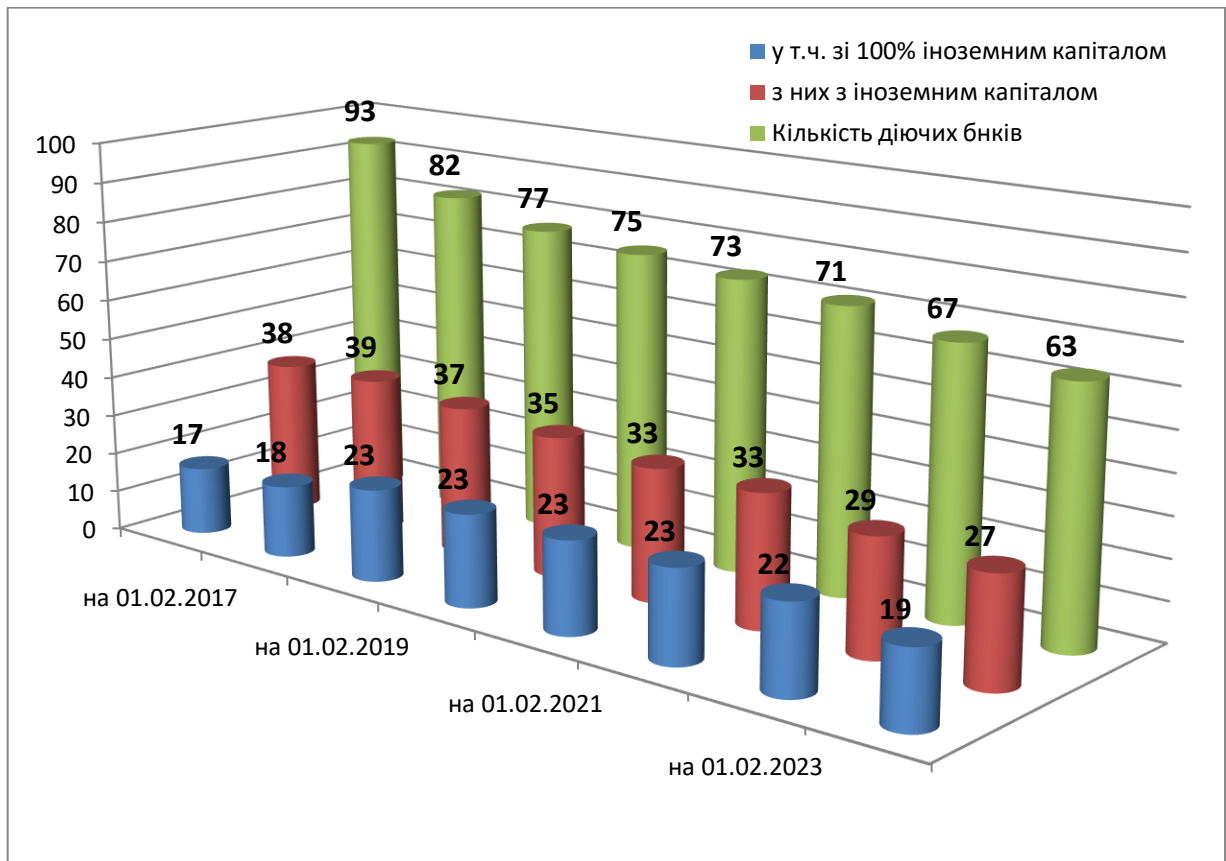

Рис. 2.1. Динаміка зміни кількості банків в Україні

Джерело: [18, 46].

За весь період дослідження зменшилася і кількість банківських установ із іноземним капіталом: з 38 до 27 банків, а серед них із 100% іноземним

капіталом кількість банків збільшилася з 17 станом на 1 лютого 2017 року до 23 на 1 лютого 2019 – 2022 років, а потім зменшилася до 19 установ на 1 лютого 2024 року.

Скорочення кількості банківських установ уповільнює процес зростання обсягів їхніх загальних активів (рис. 2.2). За сім років нашого дослідження вони збільшилися з 1 695,6 млрд. грн. станом на 1 лютого 2017 року до 3 264,8 млрд. грн. станом на 1 лютого 2024 року, або на 192,5%. Найповільніші темпи зростання активів були у 2018 році, коли вони зросли лише на 3,0%. Саме за цей рік було втрачено 5 банківських установ. У наступних роках зростання обсягів активів банків пришвидшилося. У 2022 році активи зросли на 16,7%. У 2023 році активи зросли ще більшою мірою – на 19,4%.

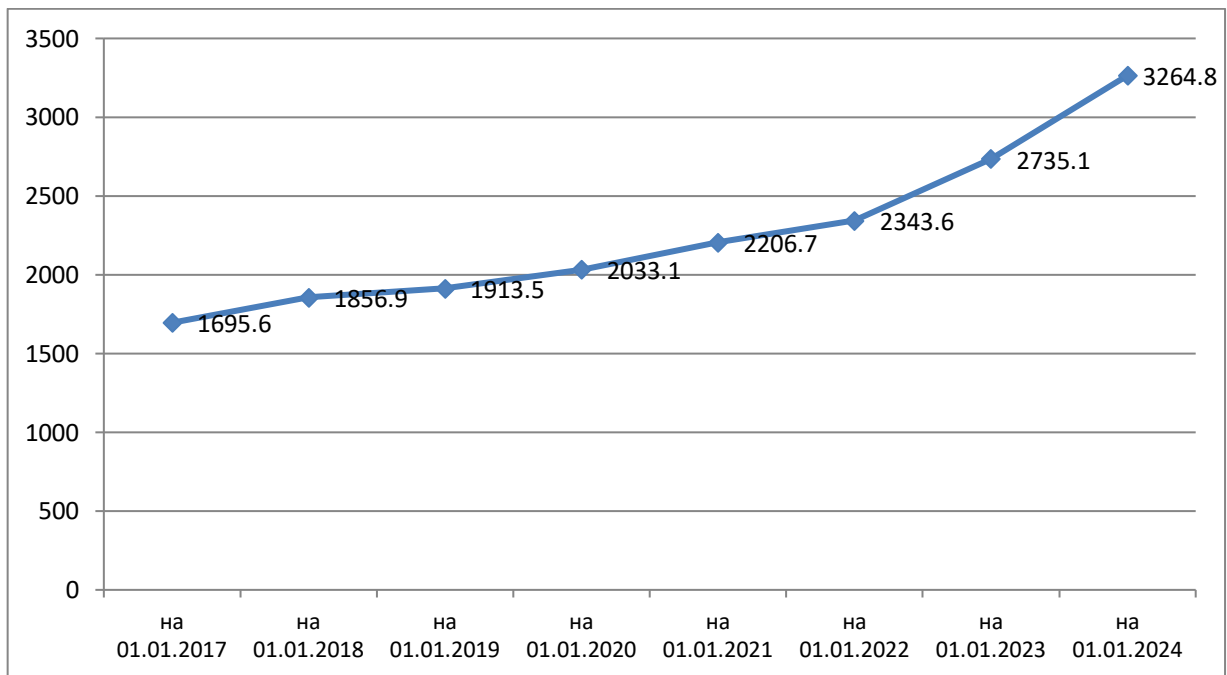

Рис. 2.2. Динаміка зміни загальних активів банків в Україні, млрд. грн.

Джерело: [18, 46].

Зміна загальних активів банків в Україні у % до річного ВВП за попередній рік, наведена на рис. 2.3, свідчить про зменшення ролі банківського сектору економіки, про зменшення потужності банків, які працюють в Україні. Розрахований показник скоротився на 18,4 процентних пункти з 71,1% до 52,7%. При цьому мінімального значення відносний до річного ВВП за попередній рік обсяг загальних активів досяг станом на 1 лютого 2022 року, що

нижче максимального показника станом на 1 лютого 2017 року на 28,2 процентних пункти.

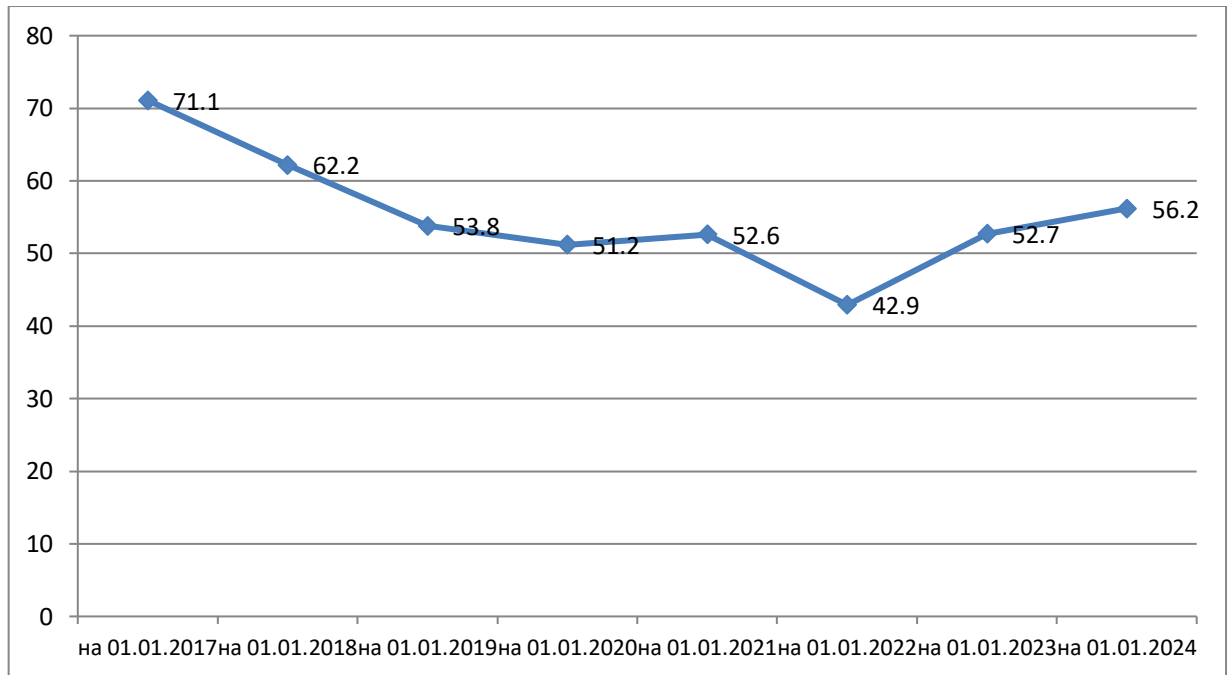

Рис. 2.3. Зміна загальних активів банків в Україні, у % до річного ВВП за попередній рік

Джерело: [18, 43].

Звертає на себе увагу зміна структури активів банків в Україні (табл. 2.1). Якщо станом на 1 лютого 2017 року найбільшу питома вагу займали кредити, видані банківськими установами своїм клієнтам (58,75% усіх активів), та станом на 1 лютого 2024 року питома вага кредитів суттєво зменшилася до 31,25%, або на 27,5 процентних пункти. У 2023 році банки суттєво скоротили свій кредитний портфель через воєнні дії на території України та через зниження потреб бізнесу у кредитних ресурсах.

Банки за період нашого дослідження поступово переорієнтувалися на збільшення розмірів вкладання в цінні папери та довгострокові інвестиції. На сам перед мова йде про облігації внутрішньої державної позики, коли банки, замість кредитування бізнесу кредитують державу. Такий вид активів збільшив свою частку з 19,05% станом на 1 лютого 2017 року до 35,18% станом на 1 лютого 2023 року, а у 2023 році такі операції банків суттєво збільшилися, про

що свідчить зростання частки вкладання в цінні папери та довгострокові інвестиції до 43,17% усіх активів комерційних банків України.

Таблиця 2.1

Структура активів банків в Україні, %

	Структура активів банків в Україні станом на:							
	01.02.2017	01.02.2018	01.02.2019	01.02.2020	01.02.2021	01.02.2022	01.02.2023	01.02.2024
Грошові кошти та банківські метали	1,90	2,29	2,28	2,45	3,00	3,24	3,18	2,93
Кошти в НБУ	2,69	2,45	2,65	4,11	2,60	2,79	4,95	6,95
Коррахунки в інших банках	6,86	5,35	4,42	7,55	8,33	7,33	11,97	10,17
Строкові вклади та кредити іншим банкам	1,17	1,39	1,93	2,02	2,43	2,80	2,51	2,28
Кредити клієнтам	58,75	57,88	57,79	51,06	43,81	46,63	37,62	31,25
Вкладання в цінні папери та довгострокові інвестиції	19,05	23,26	25,46	27,43	34,43	32,10	35,18	43,17
Інші активи	9,58	7,39	5,46	5,37	5,39	5,11	4,60	3,25
Всього активів	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: [46].

Також цікавим є те, що станом на 1 лютого 2024 року суттєво зросла частка активів банківських установ на кореспондуючих рахунках інших банків (з 6,86% до 10,17%), а також частка коштів на рахунках НБУ (з 2,69% до 6,95%).

Якщо досліджувати структуру кредитів, наданих клієнтам банками в Україні (табл. 2.2), то тут ми не побачимо дуже суттєвих коливань. Вибудовується тенденція скорочення кредитування банками суб'єктів господарювання (скорочення склали 8,41 процентних пункти: з 84,32 % станом на 1 лютого 2017 року до 75,91% станом на 1 лютого 2024 року), натомість збільшуються обсяги кредитування фізичних осіб (збільшилися обсяги на 6,81 процентних пункти: з 15,54 % станом на 1 лютого 2017 року до 22,35% станом на 1 лютого 2024 року). При цьому банки кредитують переважно споживчі

витрати населення. Це свідчить, що з року в рік зменшуються вливання у бізнес банківськими установами кредитних ресурсів. Таке кредитування ризиковане і для самих банків, а значить вимагає відповідних заходів з їхнього боку в напрямку зростання вартості кредитних ресурсів. Для бізнесу така тенденція згублива.

Таблиця 2.2

Структура кредитів, наданих клієнтам банками в Україні, %

	Структура кредитів станом на:							
	01.02.2017	01.02.2018	01.02.2019	01.02.2020	01.02.2021	01.02.2022	01.02.2023	01.02.2024
Кредиті, надані органам державної влади	0,14	0,15	0,25	0,43	1,18	2,51	2,35	1,74
Кредиті, надані суб'єктам господарювання	84,32	83,50	81,81	79,20	78,04	74,57	77,20	75,91
Кредиті, надані фізичним особам	15,54	16,35	17,94	20,35	20,78	22,91	20,45	22,35
Кредиті, надані небанківським фінансовим установам	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	0,01	0,00	0,00
Всього кредитів, наданих клієнтам	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: [46].

Задля проведення активних операцій банки в Україні сформували власний капітал та запозичений, структура яких наведена в таблиці 2.3. Частка загальних зобов'язань банків з 2016 року коливалася несуттєво. На 1 лютого вона складала 90,11%, а протягом наступного року скоротилася до 87,98%. У 2018 році зобов'язання банків збільшилися та склали 88,05% загального обсягу пасивів. Мінімального значення питома вага зобов'язань банків спостерігалася станом на 1 лютого 2020 року. Надалі показник поступово зростав і на 1 лютого 2024 року досяг рівня 89,19% загального розміру пасивів.

У структурі зобов'язань банківських установ за період, який ми досліджуємо, питома вага коштів суб'єктів господарювання зросла з 29,5% станом на 1 лютого 2017 року до 42,84% станом на 1 лютого 2024 року, або на 13,34 процентні пункти. Зменшення зазнала частка коштів небанківських фінансових установ – на 1,58 процентних пункти.

Таблиця 2.3

Структура пасивів банків в Україні, %

	Структура пасивів станом на:							
	01.02.2017	01.02.2018	01.02.2019	01.02.2020	01.02.2021	01.02.2022	01.02.2023	01.02.2024
Капітал	9,89	12,02	11,95	13,60	11,75	12,76	9,80	10,81
Зобов'язання банків - всього, у тому числі:	90,11	87,98	88,05	86,40	88,25	87,24	90,20	89,19
- вклади інших банків	5,35	3,69	3,23	1,48	1,28	1,26	0,27	0,24
- кошти суб'єктів господарювання	29,50	29,58	29,30	34,05	35,00	36,80	38,57	42,84
- кошти фізичних осіб	35,06	36,65	37,57	37,24	37,52	35,11	39,24	36,36
- кошти небанківських фінансових установ	3,51	1,76	1,83	1,88	1,89	1,97	2,21	1,93
Всього пасивів	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: [18, 46].

Питома вага коштів фізичних осіб, яка знаходиться у вкладах банків протягом досліджуваного періоду змінювалася мало. Максимальне значення ми спостерігали станом на 1 лютого 2023 року – 39,24%, а мінімальне – 35,06% станом на 1 лютого 2017 року. Станом на 1 лютого 2024 року частка коштів фізичних осіб зменшилася до 36,36%.

Динаміка одержаних доходів банківськими установами у 2016 – 2023 роках та прогноз наведені на рис. 2.4, за яким ми бачимо збільшені темпи зростання доходів у 2021 – 2023 роках. Таке зростання безпосередньо пов'язане із структурою кредитів, виданих банками – поступовою заміною практики кредитування бізнесу на практику кредитування держави, зокрема через придбання облігацій внутрішньої державної позики. Отже, у 2023 році банківські установи одержали 446,253 млрд. грн. доходів, що перевищило результати 2022 року на 88,704 млрд. грн., темп росту склав 124,8%. У 2022 році темп зростання доходів був ще більшим – 130,6%, коли банки збільшили обсяги своїх доходів порівняно із результатами 2021 року на 83,686 млрд. грн.

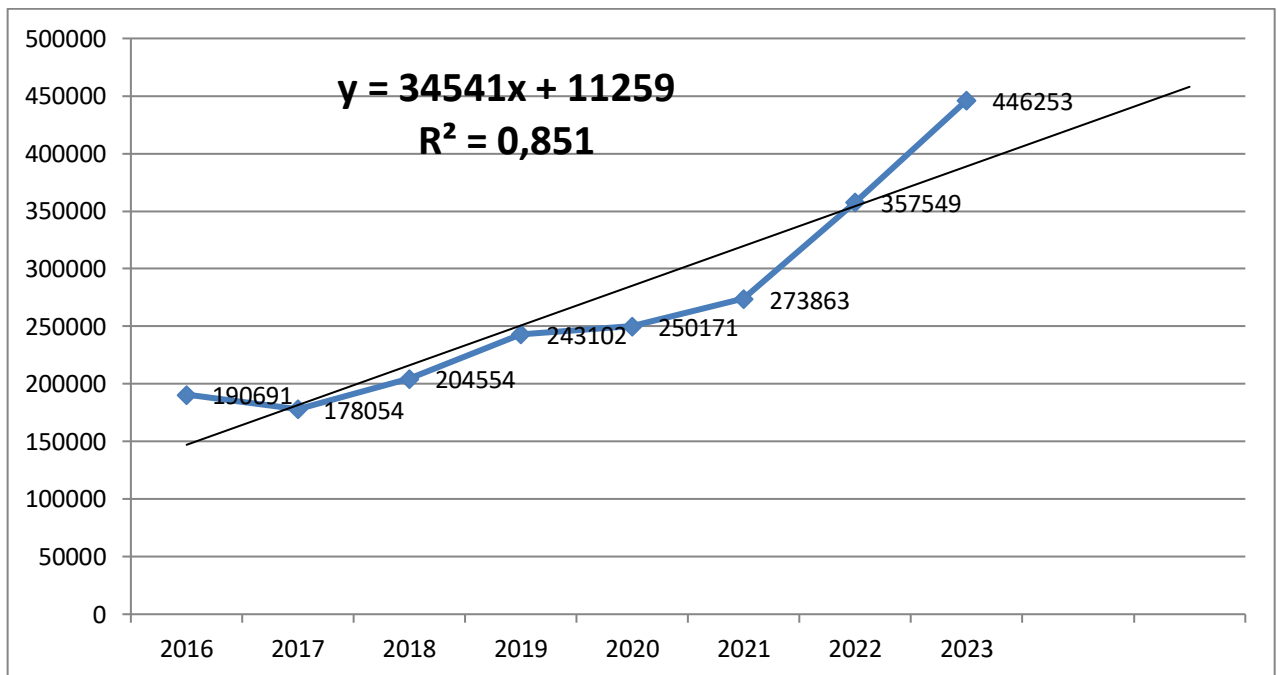

Рис. 2.4. Динаміка одержаних доходів банківськими установами у 2016 – 2023 роках та прогноз, млн. грн.

Джерело: [46].

Якщо політика Національного банку України, уряду України не зміниться щодо залучення банків до кредитування держави, то на підставі трендової моделі, яка представлена у вигляді рівняння прямої:

$y = 34541x + 11259$, де $R^2 = 0,851$ і є значним для висновків щодо достовірності наведеної моделі, ми зможемо із високою ймовірністю прогнозувати доходи банків у 2024 році:

$$y = 34541 \times 9 + 11259 = 322128 \text{ (млн. грн.)}$$

За абсолютними даними важко сказати, наскільки доходи банківських установ значні відносно загальних доходів усіх суб'єктів господарювання, чи свідчать темпи зростання номінальних доходів банків про покращення їх фінансового стану. Тому ми переходимо до аналізу динаміки одержаних доходів банківськими установами відносно ВВП, наведеного на рис. 2.5.

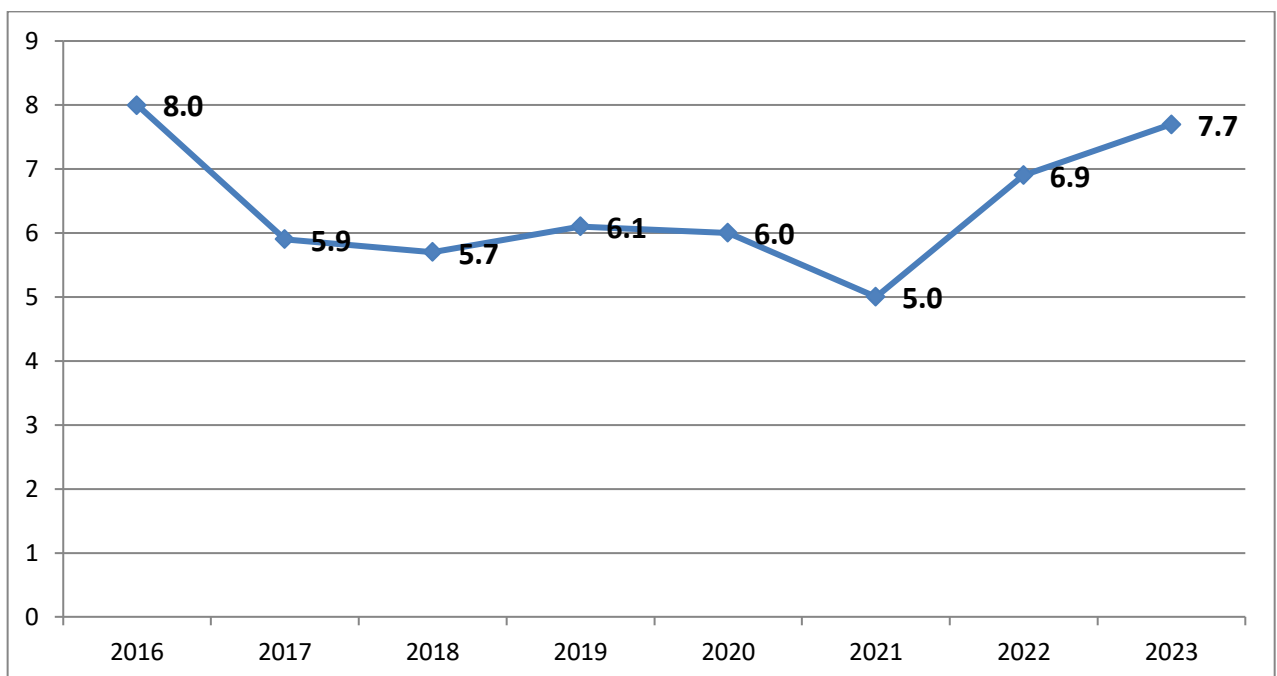

Рис. 2.5. Динаміка одержаних доходів банківськими установами, у % до ВВП

Джерело: [20, 46].

І тут ми можемо побачити реальні наслідки скорочення кількості банківських установ, аналіз ми наводили на початку цього розділу на рис. 2.1.

У 2016 році банки одержали відносно ВВП найбільший за обсягом прибуток, який з наступного року суттєво скоротився – на 2,1 процентних пункти. Впродовж 2017 – 2020 років динаміка одержаних доходів банківськими установами відносно ВВП коливалася несуттєво – в межах 0,3 процентних

пункти. Суттєве скорочення доходів банків відносно ВВП ми побачили у 2022 році, коли показник зменшився до 5,0%, натомість у 2023 році через високі ставки за кредитами на користь держави та через збільшення питомої ваги таких кредитів банки одержали високі доходи, що перевищили 6,9% ВВП.

Пояснює наведену тенденцію і структура доходів банківських установ (табл. 2.4). Основними доходами банків протягом 2016 – 2023 років були та залишаються процентні доходи, які знаходилися в межах від 59,1% у 2019 році до 71,2% у 2016 році. Коливання складо 12,1 процентних пункти. У 2023 році частка процентних доходів була високою – 68,2% загальних доходів банківських установ.

Таблиця 2.4

Структура доходів банківських установ, %

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ДОХОДИ – всього, у тому числі:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
процентні доходи	71,2	69,6	68,8	62,9	59,1	61,6	60,7	68,2
комісійні доходи	16,4	20,9	24,9	25,5	28,2	34,0	23,9	21,8
результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу	4,3	4,1	0,9	6,7	8,6	-0,03	12,2	6,8
інші операційні доходи	5,0	4,1	4,2	3,4	2,7	2,7	2,3	2,2
інші доходи	2,1	0,8	0,9	1,2	1,1	1,2	0,7	0,5
повернення списаних активів	0,9	0,6	0,3	0,4	0,3	0,5	0,2	0,5

Джерело: [18, 46].

Протягом досліджуваного періоду суттєво коливалися процентні доходи. У 2016 році їхня питома вага була лише 16,4%, яка у наступних роках збільшувалася відчутними темпами: до 20,9% у 2017 році, далі до 24,9% у 2018 році, до 25,5% у 2019 році, до 28,2% у 2020 році. У 2021 році питома вага комісійних доходів на фоні скорочення процентних доходів суттєво зросла – до 34,0%. Ситуацію можна пояснювати як падіння ділової активності виробників, які зменшили свій попит стосовно кредитних ресурсів. Це було важливим фактором і скорочення кількості банківських установ, особливо малих за активами. У 2022 та у 2023 роках питома вага комісійних доходів продовжила

своє скорочення до 23,9% та до 21,8%, тобто за два роки частка скоротилася рекордними темпами на 12,2 процентних пункти.

Звісно, що динаміка структури доходів банківських установ коливається із динамікою структури їхніх витрат, аналіз якої наведений в таблиці 2.5.

Так, частка комісійних витрат поступово збільшувалася до 2021 року. У 2016 році ці витрати займали лише 2,0% усіх витрат банків, у наступному році збільшилася в 2,4 рази, а у 2018 році ще в 1,5 рази. У 2019 році зросла частка до 10,1% загальних витрат. Зростання питомої ваги у наступному році не було таким суттєвим – до 11,7%.

Таблиця 2.5

Структура витрат банківських установ, %

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ВИТРАТИ – всього, у тому числі:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
процентні витрати	26,1	35,3	38,2	41,2	30,4	26,9	19,9	36,0
комісійні витрати	2,0	4,8	7,4	10,1	11,7	18,5	10,8	16,4
інші операційні витрати	3,1	5,8	9,5	6,6	7,9	9,6	5,4	6,3
загальні адміністративні витрати	11,2	22,0	30,3	35,0	33,6	41,2	25,1	32,2
інші витрати	0,9	7,5	1,1	1,3	1,3	2,0	1,8	3,0
відрахування в резерви	56,6	24,5	13,4	6,0	15,0	1,8	36,9	6,1

Джерело: [18, 46].

Максимальна питома вага комісійних витрат спостерігалася у 2021 році – 18,5%, що перевищує мінімальний рівень у 9,25 рази. У подальших роках частка комісійних витрат зменшилася до 10,8% у 2021 році та поновила рівень в 2023 році. Зміна питомої ваги комісійних витрат позначилася на відповідній зміні частки процентних витрат, які зростали впродовж 2016 – 2019 років, далі зменшувалися до рівня 19,9% у 2022 році. У 2023 році питома вага процентних витрат збільшилася до 36,0% загального обсягу витрат банків.

До зменшення кількості банків у 2016 та 2017 роках призвели одержані збитки багатьма банками (табл. 2.6). Збитки були настільки відчутними, що від’ємне сальдо фінансового результату спостерігалось у 2016 році в розмірі

159,8 млрд. грн. У 2017 році збитки банківського сектору не були такими суттєвими і складала лише 22,8 млрд. грн. У наступних роках сальдо фінансового результату по всіх банківських установах було позитивним і зростало суттєвими темпами у 2018, 2019 та 2021 роках. У 2023 році банки одержали значних прибутків, сальдо позитивного фінансового результату досягло 286,3 млрд. грн.

Таблиця 2.6

Розрахунок ефективної ставки податку на прибуток банківських установ

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Доходи банків, млн. грн.	190691	178054	204554	243102	250171	273863	357549	446253
Витрати банків, млн. грн.	350496	200864	177158	179977	206634	190124	328272	286256
Фінансовий результат діяльності банківських установ, млн. грн.	-159805	-22810	27396	63125	43537	83739	29277	159997
Нарахований податок на прибуток, млн. грн.	-418	3681	5057	4769	3811	6364	7356	73452
Ефективна ставка, %			18,5	7,6	8,8	7,6	25,1	45,9
Нормативна ставка, %			18	18	18	18	18	50

Джерело: [20, 46].

Ефективна ставка податку на прибуток для банків може бути розрахована з урахуванням різних факторів, які впливають на їхні податкові зобов'язання. З метою обчислення ефективної ставки спочатку необхідно визначити величину прибутку банку, яка є основою для оподаткування. Це може включати прибуток від відсотків, комісійні доходи, прибуток від торгівлі цінними паперами та інші джерела доходів. Потім необхідно врахувати витрати, що дозволяє податкове законодавство. Сюди можуть бути включені і податкові пільги для фінансових установ, відрахування на амортизацію та інші. Після врахування всіх витрат обчислюється сума податкового зобов'язання, яку банк повинен сплатити до державного бюджету на основі встановлених податкових ставок.

Ефективна ставка податку на прибуток розраховується як відношення суми сплаченого податку до величини прибутку до оподаткування. Це дозволяє визначити фактичну пропорцію прибутку, яка йде на оподаткування, або податкове навантаження на прибуток банків.

Важливо враховувати фактори, які можуть впливати на ефективну ставку податку на прибуток для банку, такі як: податкові пільги, дозволені вирахування з доходу банку, особливості амортизації тощо.

Важливо розуміти, що ефективна ставка податку на прибуток для банку відображає не лише офіційні податкові ставки, а й враховує різні аспекти податкового законодавства, які впливають на податковий облік банку. Ця ставка може бути важливим показником фінансової ефективності та оподаткування банку, а також може використовуватися для порівняння з іншими установами в галузі.

Можна розраховувати і загальну для всього банківського сектору ефективну ставку з податку на прибуток. У таблиці 2.6 зроблена спроба розрахунку такої ставки, проте було використано не прибуток банків, які показали позитивний фінансовий результат, а сальдо одержаного фінансового результату всіма банками.

2.2. Аналіз податкового навантаження на банківську систему

Обидва аспекти - фіскальна та регулююча роль - є важливими при оподаткуванні банківських установ, і вони взаємодоповнюють один одного. Важко визначити, який із них є важливішим, оскільки вони співпрацюють для досягнення різних цілей. Однак, залежно від контексту та поточних потреб економіки, в окремих час може переважати одна з них.

Одним з основних завдань оподаткування банків є забезпечення доходів Державного бюджету. Податки, сплачені банками, є важливим джерелом фінансування різних державних програм, соціальних послуг та

інфраструктурних проєктів. Внесок банків у фіскальну систему допомагає забезпечити стабільність фінансів держави. Ці кошти можуть використовуватися для покриття дефіциту бюджету, виплати державного боргу та інших фінансових потреб.

Податкова політика може бути використана для регулювання фінансового ринку та зменшення ризиків фінансової нестабільності. Наприклад, введення податку на фінансові операції може зменшити спекулятивні операції та збалансувати ринок. Податкові стимули можуть бути використані для стимулювання бажаних поведінкових моделей у банківській сфері, таких як кредитування малих підприємств, фінансування соціальних проєктів тощо.

Оподаткування банків може бути використане для контролю за ризиками, пов'язаними з банківською діяльністю, такими як системні ризики та ризики ліквідності.

Отже, фіскальна та регулююча роль податків у банківській сфері є важливими для забезпечення фінансової стійкості, ефективного функціонування фінансового ринку та досягнення різних економічних цілей.

В Україні за результатами своєї діяльності банки сплачують до бюджету податок на прибуток. При цьому, він переважним чином зараховується до доходів Державного бюджету України (у повному обсязі з державних банків, а з приватних банків – 90% загальних нарахувань податку). У 2023 році банківськими установами було сплачено 12 790,7 млн. грн. податку на прибуток до Державного бюджету, а це на 1 636,1 млн. грн. більше сплат у 2022 році (рис. 2.6). У 2021 році банками до Державного бюджету було перераховано 7 478,5 млн. грн., що перевищує показник 2020 року лише на 393,5 млн. грн. Таке несуттєве зростання фактичних сум сплат податку на прибуток від банківських установ пов'язане із обмеженнями обслуговування клієнтів банків очно безпосередньо у відділеннях внаслідок пандемії коронавірусу. Взагалі, темпи приросту надходжень податку на прибуток від банківських установ до Державного бюджету України є суттєвими: у 2019 році приріст склав 156,5%, у

2020 році приріст дорівнював 27,6%, у 2021 році приріст надходжень, як ми вже зазначили, був незначний - 5,6%, у 2022 році приріст збільшився до 49,5%, а у 2023 році темп приросту був повільним – 14,7%.

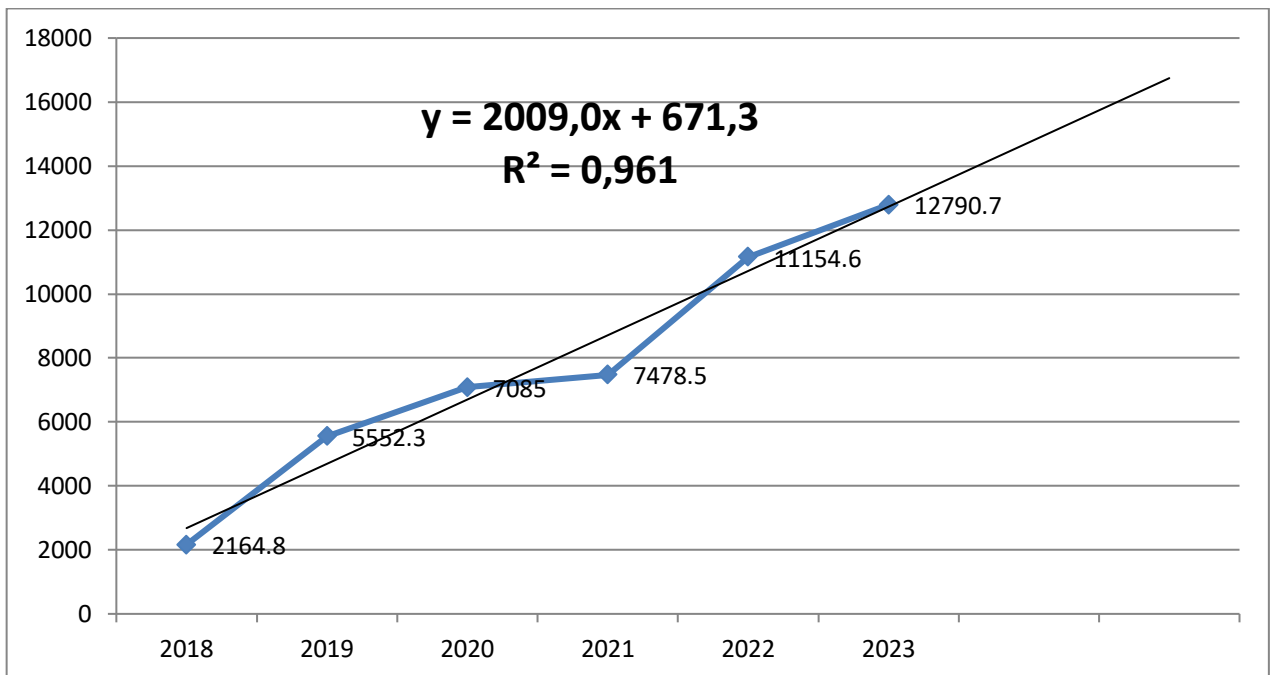

Рис. 2.6. Динаміка сплат податку на прибуток банківськими установами до Державного бюджету України та прогноз, млн. грн.

Джерело: [19, 21].

Для прогнозу сплат податку на прибуток банківськими установами до Державного бюджету України на 2024 рік ми побудували трендову лінійну модель, яка має вигляд:

$$y = 2009,0x + 671,3,$$

рівень апроксимації $R^2 = 0,961$ є дуже високим та дає нам можливість побудувати прогноз на наступний рік:

$$y = 2009,0x_7 + 671,3 = 14734,3 \text{ млн. грн.}$$

Проаналізуємо динаміку сплат податку на прибуток банківськими установами відносно податкових надходжень Державного бюджету України (рис. 2.7), тобто нас цікавить, наскільки суттєва роль банківських установ у формуванні податкових надходжень Державного бюджету України.

Найбільший розмір надходжень податку на прибуток банку спостерігається у 2022 році – 1,174% податкових надходжень Державного

бюджету України, а це на 0,888 процентних пункти вище мінімального значення 2018 року (показник був лише 0,286% податкових надходжень Державного бюджету України). У 2023 року сума сплат дорівнювала 1,063% надходжень податків до Державного бюджету України, що менше на 0,111 процентний пункти показника попереднього року.

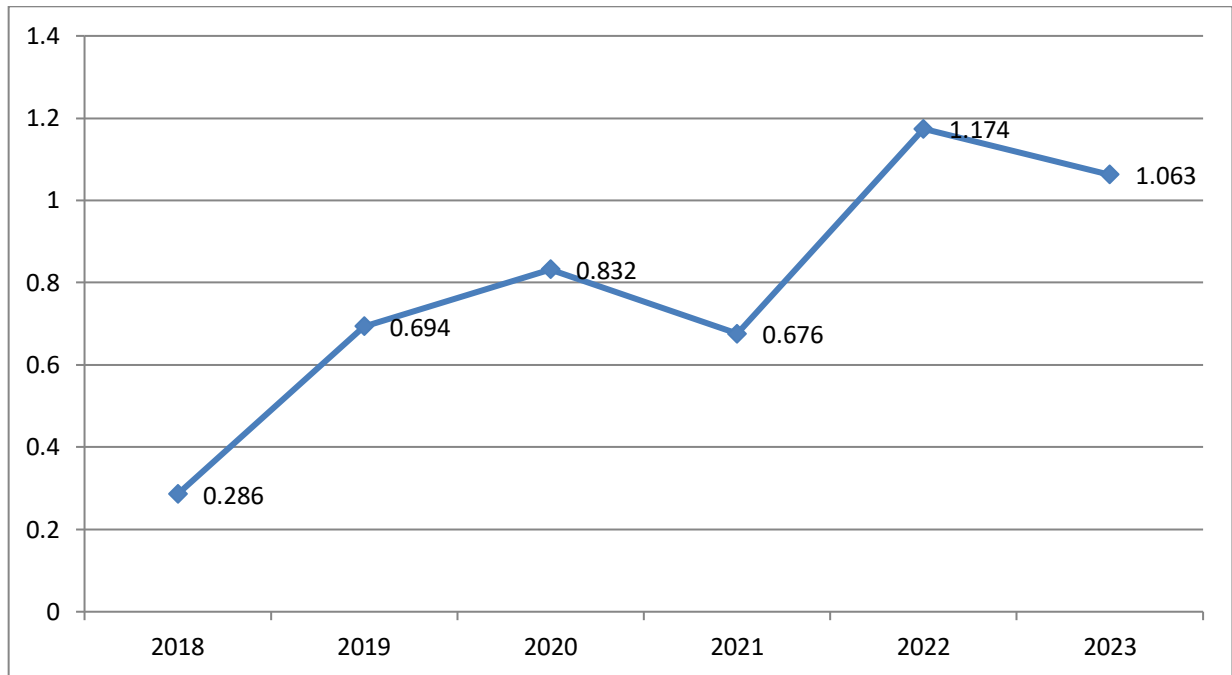

Рис. 2.7. Динаміка сплат податку на прибуток банківськими установами відносно податкових надходжень Державного бюджету України, %

Джерело: [19, 46].

Проаналізуємо динаміку сплат податку на прибуток банківськими установами відносно надходжень до Державного бюджету України від прибуткового оподаткування (рис. 2.8), тобто ми досліджуємо, наскільки суттєва роль банківських установ як платників прибуткових податків до Державного бюджету України.

Найбільший розмір надходжень податку на прибуток банку відносно прибуткового оподаткування спостерігається також у 2022 році, це – 4,202%. Порівняно із показником минулого року в 2022 році показник суттєво зростав з 2,621% на 1,581 процентних пункти. У наступному 2023 році сплата податку на прибуток банківськими установами відносно надходжень до Державного бюджету України від прибуткового оподаткування скоротилася до 3,646%,

проте, порівняно із мінімальним значенням показник 2023 року на 2,498% вищий.

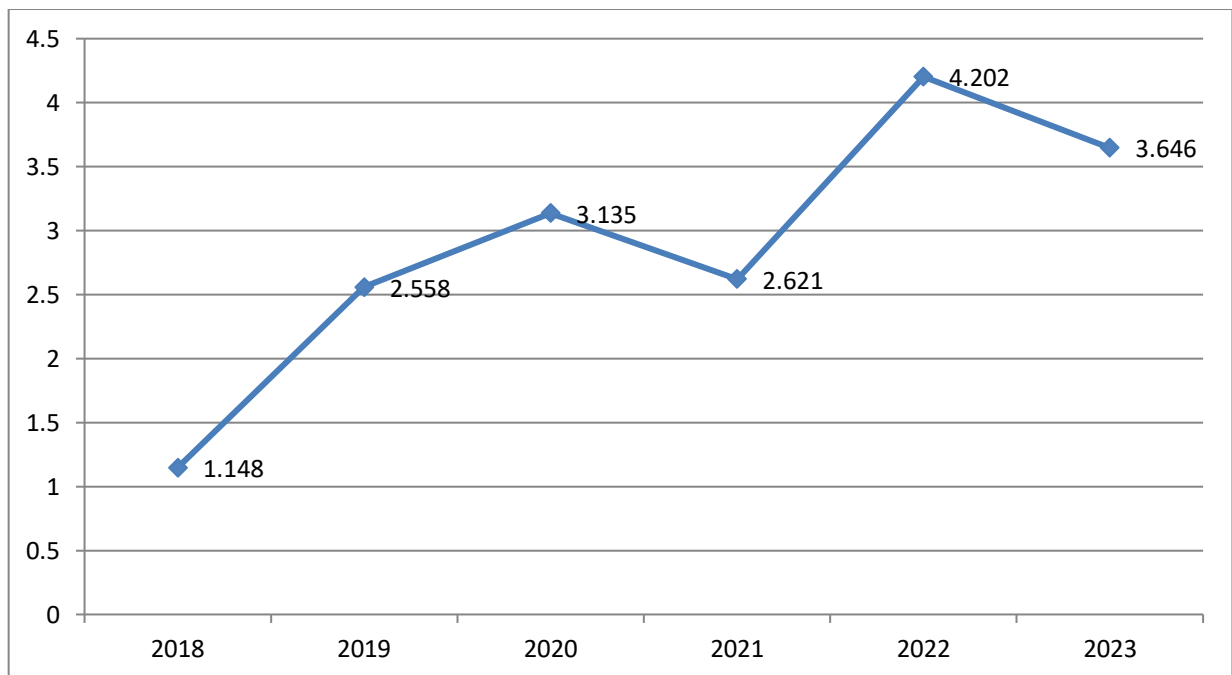

Рис. 2.8. Динаміка сплат податку на прибуток банківськими установами відносно надходжень до Державного бюджету України від прибуткового оподаткування, %

Джерело: [19, 46].

Роль банківських установ серед інших платників у формуванні доходів Державного бюджету України за рахунок надходжень податку на прибуток наведена в таблиці 2.7. Ми бачимо впродовж всього періоду дослідження її зростання. Найбільша питома вага податку на прибуток банківських установ спостерігалася у 2022 році – 9,5% загального обсягу надходження податку на прибуток до Державного бюджету, цей показник на 6,9 процентних пункти вище показника 2017 року – 2,6%. Проте мінімальна частка податку на прибуток банків була зафіксована у 2018 році – 2,2% загального обсягу надходження податку на прибуток до Державного бюджету України.

Коливання між максимальним та мінімальним значенням склало 7,3 процентних пункти. У 2023 році податок на прибуток банківських установ формував 8,9% надходжень до Державного бюджету України від оподаткування податку юридичних осіб, а це менше рівня попереднього року

на 0,6 відсоткових пункти, проте більше рівня 2017 року на 6,3 процентних пункти.

Таблиця 2.7

**Роль банківських установ серед інших платників у формуванні
доходів Державного бюджету України за рахунок надходжень податку на
прибуток, %**

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Податок на прибуток банківських установ	2,6	2,2	5,2	6,5	5,1	9,5	8,9
Надходження податку на прибуток від інших платників всього, у тому числі:	97,4	97,8	94,8	93,5	94,9	90,5	91,1
- податок на прибуток підприємств і організацій державної власності	17,4	18,0	17,3	18,4	4,1	6,1	6,0
- податок на прибуток іноземних юридичних осіб	5,1	5,3	4,4	6,8	6,9	3,9	2,8
- податок на прибуток підприємств з іноземними інвестиціями	11,4	10,8	13,0	12,2	12,7	13,6	13,5
- податок на прибуток страховиків	1,1	1,0	1,1	1,4	1,0	1,6	1,2
- податок на прибуток фінансових установ	0,2	0,2	0,3	0,5	0,5	0,5	0,7
- податок на дохід з випуску та проведення лотерей	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
- податок на прибуток підприємств, сплачений іншими платниками	62,1	62,3	58,5	54,1	69,7	64,8	66,9
Всього надходжень податку на прибуток	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: [21, 19].

Участь різних фінансових установ у наповненні Державного бюджету України податком на прибуток представлена на рисунку 2.9. Банки завжди займали лідируючі позиції. У 2017 році питома вага банків була на рівні 66,7% усіх податків на прибуток фінансових установ. Наступного року частка банків зменшилася на користь страховиків і склала 64,7%, або на 2,0 процентних пункти. З 2019 року роль банківських установ почала зростати за рахунок

скорочення податків страхових компаній і у 2019 році банки сплатили 78,8% податку на прибуток з фінансових установ, у 2020 та 2021 роках – майже однаковий рівень – 77,4% та 77,3% відповідно. У 2022 році питома вага податку на прибуток банків збільшилися до 81,9%, або на 4,6 процентних пункти порівняно із попереднім роком. У 2023 році участь банків у формуванні доходів Державного бюджету була найбільшою – 82,4% загального розміру податку на прибуток усіх фінансових установ країни.

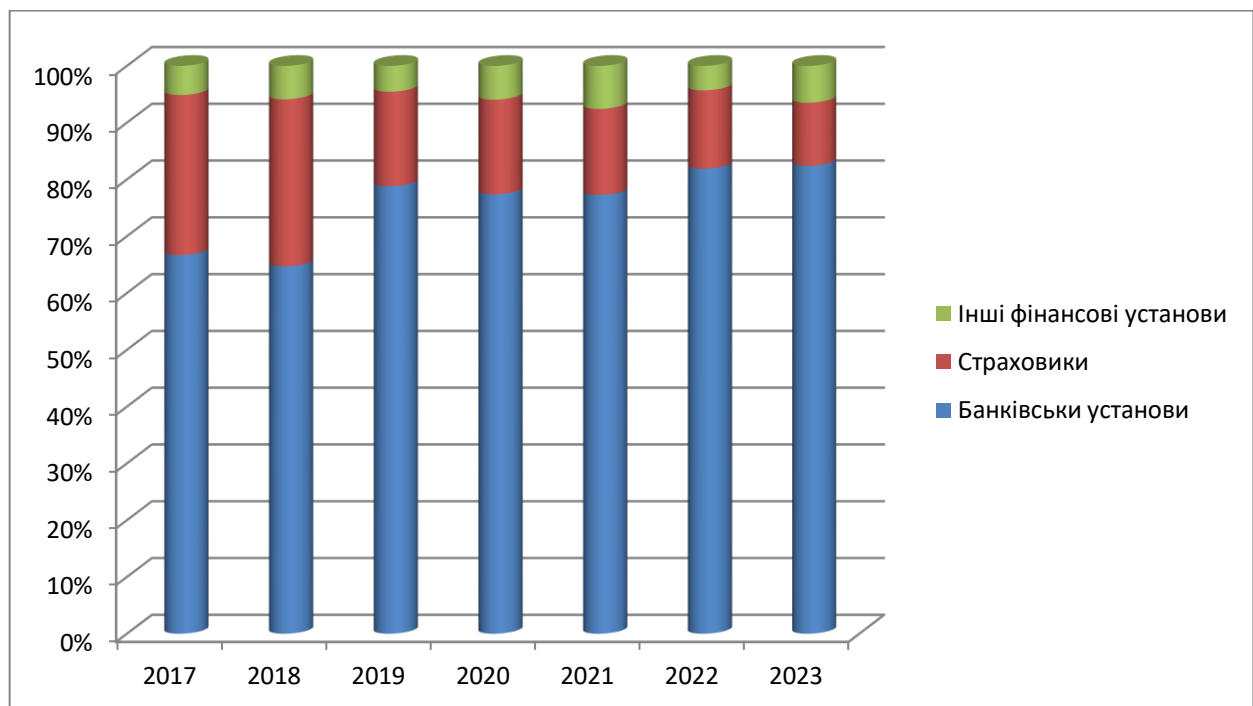

Рис. 2.9. Участь різних фінансових установ у наповненні Державного бюджету України податком на прибуток

Джерело: [19, 46].

Проаналізуємо якою мірою за рахунок прибуткового оподаткування банківських установ перерозподіляється частка ВВП у доход держави (рис. 2.10).

Ми можемо побачити, що в 2022 році надходження податку на прибуток від банківських установ склали лише 0,215% ВВП, що однак є максимальним значенням за 2018 – 2022 роки. Мінімальне значення було у 2018 році – 0,061% ВВП. Невисоким значенням був прерозподіл ВВП за допомогою прибуткового оподаткування банків і у 2021 році - 0,137%.

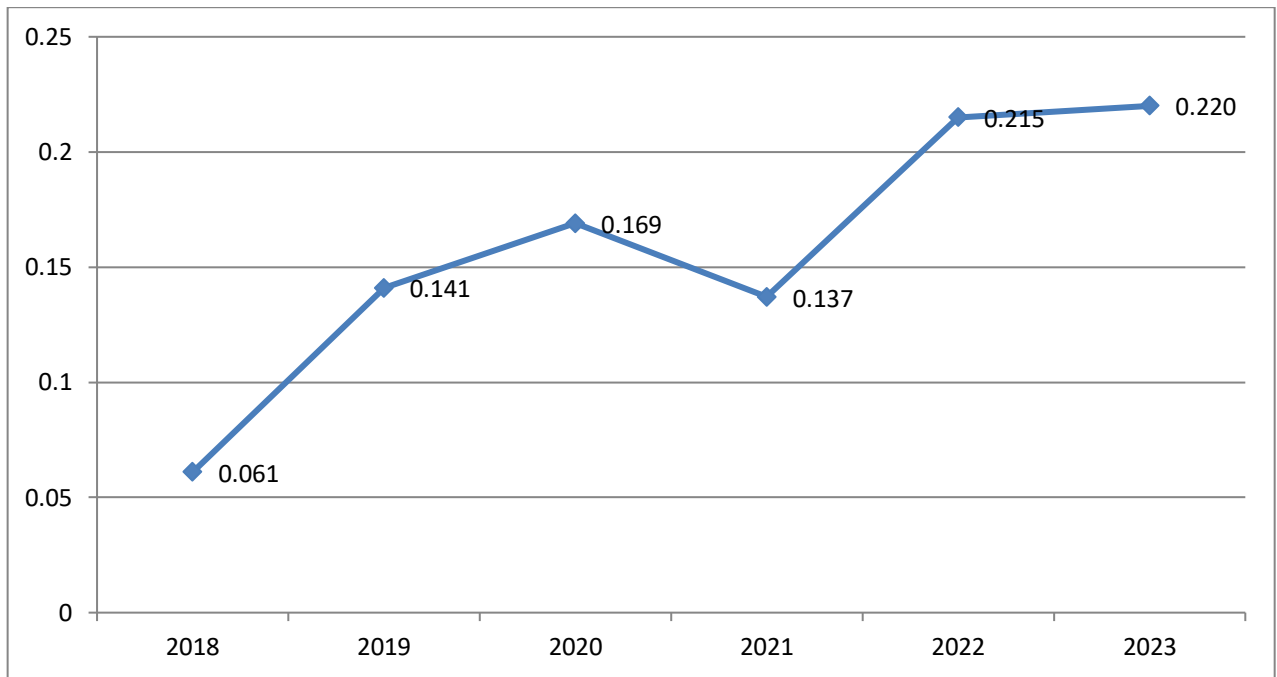

Рис. 2.10. Динаміка надходжень податку на прибуток від банківських установ до Державного бюджету України, у % до ВВП

Джерело: [18, 19, 20].

Незначним чином податок на прибуток банків формує доходи місцевих бюджетів. При цьому до бюджетів територіальних громад може надходити такий прибуток, проте від банків комунальної власності, а такі, хоча і українським законодавством і дозволено їх створювати, в Україні не існують. До обласних бюджетів надходить податок на прибуток з приватних банків у розмірі 10%. Роль банківських установ серед інших платників у формуванні доходів обласного бюджету Одеської області за рахунок надходжень податку на прибуток проаналізована в таблиці 2.8. Так, у 2023 році лише 5% всіх надходжень прибуткового податку з юридичних осіб припадало на долю банківських установ. Цей відсоток більший, ніж у попередні роки: на 0,6 процентних пункти – порівняно із 2022 роком, а відсоток 2018 року він перевищує в 2,4 рази. У 2023 році частка банків у формуванні обласного бюджету Одеської області сягає 95,6% податку на прибуток усіх приватних фінансових установ області.

Таблиця 2.8

**Роль банківських установ серед інших платників у формуванні
доходів обласного бюджету Одеської області за рахунок надходжень
податку на прибуток, %**

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Податок на прибуток банківських установ	2,1	3,2	3,2	4,5	4,4	5,0
Надходження податку на прибуток від інших платників всього, у тому числі:	97,9	96,8	96,8	95,5	95,6	95,0
- податок на прибуток страховиків	0,6	0,4	0,8	1,1	1,2	0,2
- податок на прибуток фінансових установ	0,1	0,1	0,05	0,05	0,04	0,03
- податок на прибуток підприємств, сплачений іншими платниками	97,2	96,3	95,95	94,35	94,36	94,77
Всього надходжень податку на прибуток	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: [21, 19].

У 2023 році приватними банківськими установами було сплачено 21 558,6 тис грн. податку на прибуток до обласного бюджету Одеської області, а це на 8 703,6 тис грн. більше сплат у 2022 році (рис. 2.11). У 2021 році банками до обласного бюджету було перераховано 14 852,1 тис грн., що суттєво перевищує показник 2020 року - на 5 906,7 тис грн. Несуттєвим було зростання фактичних сум сплат податку на прибуток від банківських установ у 2020 році порівняно із 2019 роком: з 8 466,5 тис грн. до 8 945,4 тис грн.

Отже, темпи приросту надходжень податку на прибуток від банківських установ до обласного бюджету Одеської області, як і до Державного бюджету України, були суттєвими: у 2019 році приріст склав 61,0%, у 2020 році приріст дорівнював 5,7%, у 2021 році приріст надходжень, як ми вже зазначили, був значним – 66,0%, у 2022 році приріст від’ємний – 13,4%, а у 2023 році темп приросту був дуже високим – 67,7 %.

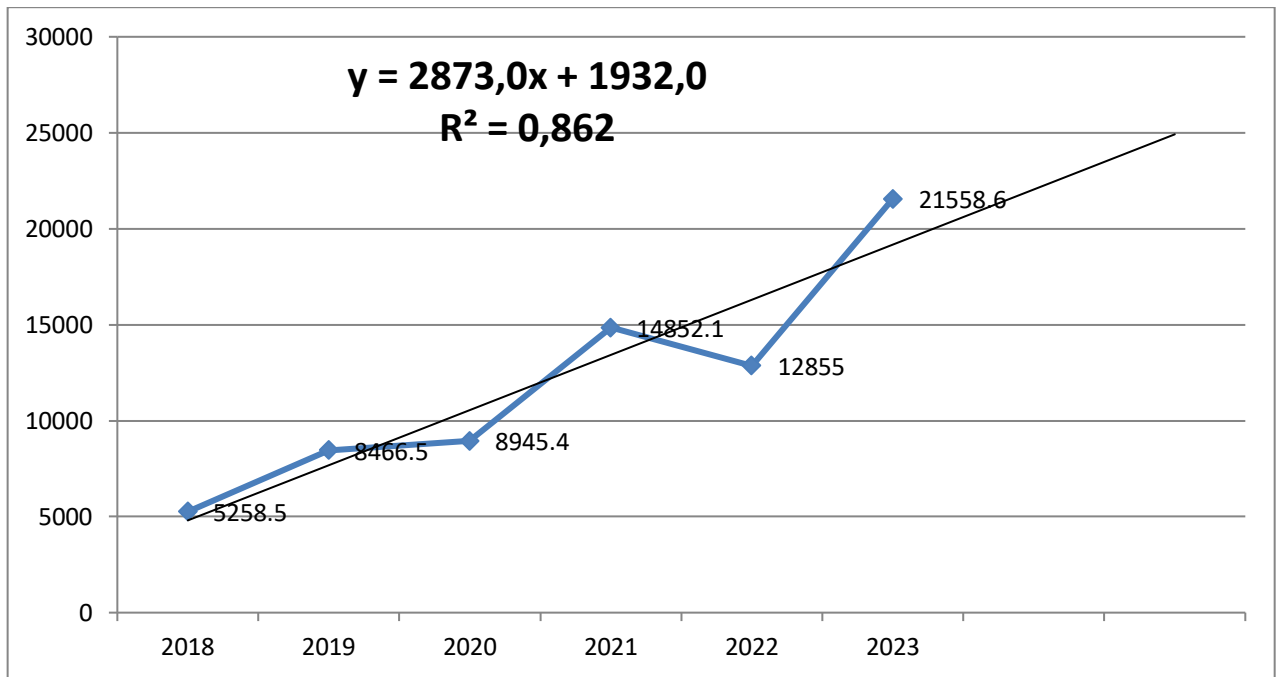

Рис. 2.11. Динаміка надходжень податку на прибуток від банківських установ до обласного бюджету Одеської області та прогноз, тис грн.

Джерело: [19, 46].

Для прогнозу надходжень податку на прибуток від банківських установ до обласного бюджету Одеської області на 2024 рік ми побудували трендову лінійну модель, яка має вигляд:

$$y = 2873,0x + 1932,0,$$

рівень апроксимації $R^2 = 0,862$ є доволі високим та дає нам можливість побудувати прогноз на наступний рік:

$$y = 2873,0x_7 + 1932,0 = 22043,0 \text{ млн грн.}$$

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

БАНКІВ

3.1. Проблеми податкового регулювання банківської діяльності в Україні

Податкове регулювання банківської діяльності в Україні стикається з рядом проблем, які впливають на діяльність банківських установ та її ефективність. Деякі з найбільш важливих проблем включають:

високі податкові ставки - банки зазнають тиску від високих податкових ставок, зокрема щодо прибуткового податку. Це може впливати на зацікавленість їх розширювати свою діяльність та гальмувати посилення конкурентоспроможності на ринку;

складність податкового законодавства - складність та неоднорідність, незрозумілість, подвійне трактування податкового законодавства можуть ускладнювати податкове планування та виконання податкових обов'язків для банків;

податкова нестабільність - необхідність постійно адаптуватися до змін в податковому законодавстві може ускладнювати планування та стратегію банків;

відсутність стимулів до інвестицій - податкова політика не достатньо створює всіх необхідних стимулів для банків щодо інвестицій у розвиток та модернізацію своєї діяльності;

податкові перевірки - податкові перевірки та аудити витрачають час працівників банків, витрачають ресурси банків, особливо гостро ця проблема стоїть перед такими банківськими установами, у яких проведені операції складні та мають великий обсяг;

необхідність підтримки високого рівня податкової культури та участь у податковому контролі - банки повинні підтримувати високі стандарти

обізнаності з податкових питань як щодо себе, так і щодо своїх клієнтів, що може вимагати великих витрат на персонал та ресурси;

проблеми подвійного оподаткування - банки можуть стикатися з проблемою подвійного оподаткування, особливо у випадках, коли вони мають бізнесові операції за межами країни, чи намагаються поширювати свою діяльність за кордоном;

податкові бар'єри для міжнародних операцій - банки, що здійснюють міжнародні операції, можуть стикатися з різними податковими бар'єрами та обмеженнями, що може впливати на їхню глобальну стратегію.

Ці проблеми можуть ускладнювати фінансову діяльність банків та знижувати їхню прибутковість, що може впливати на їхню здатність надавати послуги клієнтам та виконувати свої функції у фінансовій системі країни.

Як ми вже зазначали у I розділі цієї кваліфікаційної роботи бакалавра з початку грудня 2023 року, тобто під кінець фінансового 2023 року для банківських установ, вступив у силу закон, яким була збільшена ставка податку на прибуток з 18% до 50%. Тобто держава через значні фінансові труднощі заднім числом збільшила ставку податку у 2,8 рази.

Державна влада створила можливості банкам одержати у 2023 році надприбутки. Банківські установи у 2023 році отримали прибутки майже у 7 разів більше, ніж у попередньому році. Усвідомлюючи це, державна влада прийняла рішення наповнити бюджет держави, навіть не звертаючи увагу, що на 2023 рік перед початком фінансового року було прийнято рішення залишити стандартну ставку – 18%.

З одного боку, держава дала можливість банкам заробити на порядки більше, а значить одержала моральне право мобілізувати надприбутки через збільшення ставки оподаткування прибутку банківських установ.

Але з іншої точки зору, такі непослідовні на державному рівні дії негативно впливатимуть на забезпечення стабільності фінансової та банківської систем нашої країни, такі дії створюють умови невизначеності для банківських установ і у подальшому, вони згальмують відновлення народного господарства.

До того ж наразі перед банківськими установами також стоїть проблема відновлення мережі відділень, яку втрачено і через нокдаун, пов'язаний із ковідом, і через воєнні дії. Якщо банк одержує значні прибутки, він має можливості на відновлення роботи своїх відділень, на заходи з покращення обслуговування своїх клієнтів. Високі податки на прибутку банківських установ таких можливостей позбавляють. Особливо ця проблема торкається приватних банків які «тікають» з постраждалих регіонів.

Відповідно до звітів Національного банку України за останні роки, у вітчизняній економіці банківські установи стали найприбутковішим видом діяльності у 2023 році. Загальний обсяг чистого прибутку банків в Україні за 11 місяців 2023 року сягнув 131 млрд. грн., це майже у 7 разів більше порівняно із попереднім роком, і майже у 2 рази більше порівняно із 2021 роком. Водночас суттєво зросла ліквідність банківської діяльності, яка була сформована з власних резервів банківських установ і депозитних сертифікатів Національного банку України. Такий депозитний сертифікат видавався банку, якщо установа перераховувала у резерви Національного банку України свої фінансові ресурси під високі процентні ставки. Перераховувати можна було на будь-який час, навіть на добу ("овернайт"). Інакше кажучи, банки розміщували свої кошти на депозитах НБУ для банків за досить значними процентними ставками – 15-25% річних.

В Україні загальна банківська ліквідність збільшилася в грудні 2023 року на 14%, або на 115 млрд. грн., а за 11 місяців 2023 року – на 424 млрд. грн., або на 80%. Зростання за рік склало вдвічі. Таке зростання відбувалося за рахунок високої облікової ставки НБУ та депозитних сертифікатів Національного банку України. Зараз у ліквідності банківських установ зазначені сертифікати НБУ формують вже 65%, або 620 млрд. грн.

Депозитні сертифікати Національного банку України виявилися потрібними банківським установам: мобілізовані пасиви мали приносити прибутки, а не втрачати вартість через інфляційні процеси, чи знецінення національної валюти України. За допомогою таких депозитів комерційних

банків за грошові кошти НБУ банки отримували можливості сплачувати своїм клієнтам відсотки за депозитами. Це дозволяло існувати банківській системі під час воєнного стану, а також заробляти юридичним та фізичним особам (а може деяким з ним і виживати). Якщо в подальшому сертифікати НБУ скасувати, в умовах воєнного стану банківська система України досить швидко збанкрутує.

Депозитні сертифікати НБУ, попри надання можливостей легко заробляти українським банкам та покращити їхню ліквідність, призвели до появи дуже серйозної проблеми банківської діяльності – наразі банкам стало не вигідно інвестувати фінансові ресурси в економіку та у відбудову країни. Банкам стало вигідніше вільні гроші розміщувати на депозитах НБУ.

Одночасно із депозитними сертифікатами НБУ, дозволили комерційним банкам добре заробити і облігації внутрішньої державної позики України. Проте, депозитні сертифікати НБУ у 2023 році практично витісняли усі інші інструменти активних операцій банків. Навіть облігації внутрішньої державної позики, які мали достатньо відчутну прибутковість, програвали їм.

Така нерозумна політика НБУ призвела до втрачання державних фінансових ресурсів, що знаходилися у розпорядженні Національного банку України, які осіли на рахунках комерційних банків у вигляді надприбутках.

Намагання швидко вирішити зазначену проблему породило нову, не менш болючу для економіки проблему, - запровадження нецивілізованого методу повернення грошей держави через високі податки на прибутки банківських установ заднім числом. І в цьому разі фінансові ресурси будуть повернуті не на рахунки НБУ, а до Державного бюджету України. І зробити це банківські установи мають до 10 березня 2024 року.

У 2024 році банківським установам, звісно, не дозволить державна влада так легко і в такому обсязі заробити прибутки. Ставка депозитних сертифікатів НБУ буде зменшена, інфляційні процеси очікувано прискоряться. Проте, ставка податку на прибуток банківських установ вже суттєво зросла. У 2024 році вона складає 25%.

Незаперечно, що такі непередбачувані дії органів державної влади стосовно оподаткування прибутку банківських установ не характеризують державні рішення позитивно. За розрахунками працівників Національного банку України, комерційні банки впораються із цими нововведеннями, з цим податковим навантаженням. Хоча заперечувати високий ризик розриву банківської ліквідності неможливо. Деякі банківські установи до 10 березня повинні будуть сплатити податку на прибуток за ставкою 50% за результатами 2023 року більше 2 млрд. грн. при валовому обігу приблизно 12-15 млрд. грн. за рік. І ці грошові ресурси мають бути вилучені із обігу банками. Для того, щоб вчасно сплатити податок за новою, суттєво підвищеною ставкою деяким банкам доведеться залучати кредитні ресурси від НБУ.

Уперше, починаючи з прийняття Податкового кодексу України якість фінансового та податкового законодавства, стабільність та урівноваженість податкової системи були зазначені серед головних ризиків банківського сектору. Про це говорять результати опитування представників банківського бізнесу.

Слід, однак зауважити, що суттєве зростання ставки податку на прибуток банківських установ не призведе до однаково негативних наслідків до банківських установ із різною формою власності. Найбільш важко прийдеться приватним комерційним банкам, які намагалися конкурувати із банками державного сектора економіки. Державні банки особливо податковий тягар і не відчують (це власність держави, грошові кошти державні, різниця лише – різні державні фонди). Конкурента боротьба із банками приватного сектора – це недолік цієї податкової реформи.

Держава продовжує поглинати банки. 53% цього виду діяльності - це вже державні банківські установи. Державні банки надають найбільше кредитів, утримують близько 65% депозитів населення. У банківській системі державна влада спотворює конкурентні умови. Державні банки мають переваги у грі за ринковими правилами (табл. 3.1). Як наслідок, кількість приватних комерційних банків зменшується (рис. 3.1). Наразі у 2023 році з їхнього

переліку вийшли Банк Concord і УкрБудІнвестБанк. Комерційних банків приватного сектора залишилося 63, хоча ще у 2021 році їх налічувалося 71.

Таблиця 3.1

Рейтинг банків за прибутковістю та за типом власника

Місце у рейтингу	Назва банку	Обсяг прибутків за 2022 рік, млрд. грн.	Обсяг прибутків за 2023 рік, млрд. грн.
Банки з державним управлінням			
1	АТ ПриватБанк	23,8	47,1
2	АТ Ощадбанк	0,8	14,6
3	АТ СЕНС Банк	2,7	5,7
4	АТ Укрексімбанк	2,1	4,1
5	АБ Укргазбанк	2,7	3,4
Банки з приватним капіталом			
1	АТ ПУМБ	3,5	6,5
2	АТ Універсал банк	2,8	4,6
3	АБ Південний	0,6	1,6
4	АТ А-Банк	0,5	0,8
5	АТ Ідея банк	0,5	0,6
Банки з іноземним капіталом			
1	АТ Райффайзен Банк	4,1	6,9
2	АТ УкрСиббанк	1,2	6,0
3	АТ ОТП Банк	2,3	5,3
4	АТ Сітібанк	1,4	4,9
5	АТ Креді Агріколь банк	1,3	2,9

Також зменшується кількість відділень по території країни. Така фінансова та податкова політика не сприяє оздоровленню банківської системи держави.

У виправдання органів державної влади, слід додати, що НБУ постійно проводить тестування фінансової стійкості банківських установ. Великий перелік банків для перевірок у 2024 року складений НБУ, який практично регулює банківський сектор у ручному режимі. Крім того, облікова ставка зменшується, що дозволить банкам заробляти і в реальній економіці на кредитуванні бізнесу. Такі податкові зміни також вигідні для збиткових банків,

оскільки їхні прибуткові конкуренти значною мірою позбудуться прибутків, а переносити збитки на результати діяльності 2023 року держава їм забороняє.

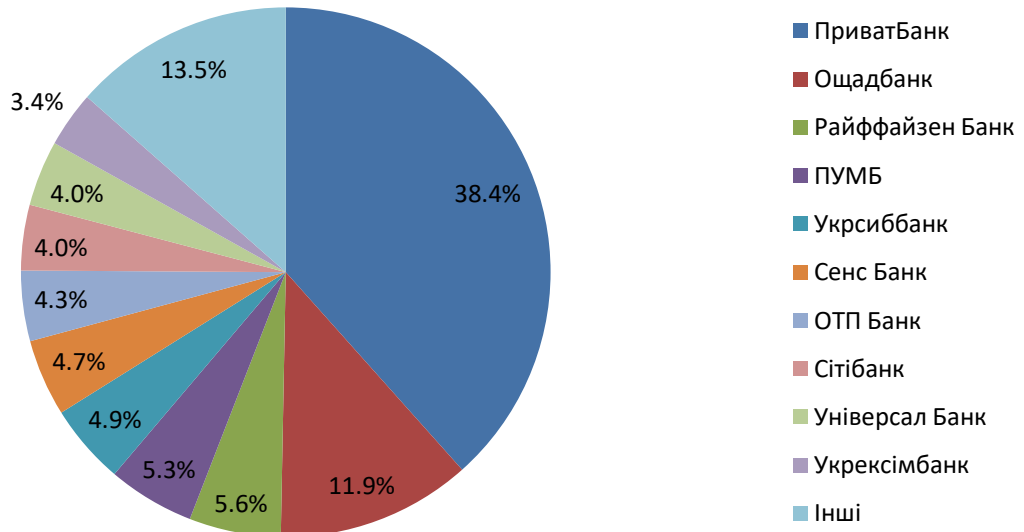

Рис. 3.1. Найбільші 10 банків за прибутком у 2023 році

В разі, якщо у 2023 році банк отримав збитки, то податкового тиску він не відчує. Скоріше, це такої банківської установи це стане гарним стартом на 2024 рік, бо податкова ініціатива держави вдарить по конкурентах. У 2023 році в Україні 7 банків є збитковими, а сума їхніх збитків не висока – менше за 100 млн. грн.

Слід додати, що операції з облігаціями внутрішньої державної позики та резервами банківських установ (а під час дії воєнного стану вони складаються переважним чином саме з таких облігацій та сертифікатів НБУ, отже, вони замінили реальні грошові кошти) регулюються нормативами Національним банком України. Якщо б таких нормативів НБУ не запровадив би, банківські установи купували б ОВДП значно у менших обсягах. І це б виявилось проблемою для держави, оскільки завдяки облігаціям внутрішньої державної позики держава здійснює внутрішні запозичення. Наразі, коли відбуваються

затримки із фінансуванням наших країн-партнерів, цього не слід допускати, та широко розповсюджувати ОВДП серед комерційних банків.

Варто також зупинитися на важливій проблемі податкового регулювання банківської діяльності – майже нульові обсяги кредитування банками бізнесу впродовж вже два роки. Для реальної економіки банківські ресурси надто дорогі та непривабливі і з точки зору невизначеності щодо економічної, політичної та безпечної ситуації в країні.

Хоча, у звітах Національного банку України і вказується зростання обсягів кредитування (наприклад, за III квартал 2023 року обсяг іпотечних кредитів збільшився на 18,7%), проте значна частка такого зростання була забезпечена завдяки запровадженню в Україні державної програми «ЄОселя», за якою було розподілено державні фінансові ресурси через державні та приватні комерційні банки (2,9 млрд. грн. на 2023 рік). Без участі держави обсяги іпотечного кредитування суттєво були б зменшені. Також, серед кредитів, що були надані у III кварталі 2023 року, 10% займають кредити за державною програмою «5-7-9». Отже, наразі держава – головний гравець на ринку кредитних ресурсів.

Отже, основний висновок щодо проблем податкового регулювання банківської діяльності в Україні - банківська система, з усіма своїми складовими (НБУ, комерційні державні та приватні банки) наразі не спроможна стати надійним джерелом фінансування економіки країни. Вона лише бере участь у «переливанні» фінансових ресурсів між резервами банків та НБУ, одержуючи надприбуток за державні гроші, або кошти без руху девальвують, замість фінансової підтримки економіки. Державне регулювання націлено на впровадження лише державних кредитних програм, та не націлено на підтримку ініціатив комерційних банків. Відповідно, порада західних партнерів щодо повернення державних фінансових ресурсів до скарбниці через суттєве зростання податків є зрозумілою.

3.2. Можливості застосування зарубіжного досвіду для вдосконалення системи оподаткування банків в Україні

Знаходження "оптимальної" моделі податкового регулювання діяльності банківських установ є складною задачею, оскільки це залежить від багатьох факторів, таких як економічні умови, фінансова стабільність, рівень розвитку банківської системи тощо. Крім того, визначення "оптимальності" може відрізнятися залежно від політичних, соціальних і економічних пріоритетів країни. У різних країнах існують різні моделі оподаткування банківських установ. Наприклад, деякі країни можуть застосовувати податок на прибуток, податок на активи, податок на обіг валют тощо. Деякі країни можуть ставити перед собою мету стимулювання кредитування та економічного зростання, тому можуть застосовувати низькі ставки оподаткування для банків, щоб знизити їхні витрати та збільшити доступність кредитів. У такому випадку можуть існувати різні вирахування та пільги для банків у сплаті податків. У інших країнах можуть намагатися максимізувати надходження до бюджету через більш високі ставки оподаткування для банків (наприклад, див. табл. 3.2). Тому найкраща модель оподаткування банківських установ буде залежати від конкретних обставин країни та її цілей щодо економічного розвитку.

В Сполучених Штатах оподаткування прибутку банків регулюється федеральним законодавством та законодавством штатів. Основним податком, який оподатковує прибуток банків у США, є корпоративний податок.

Федеральний податок на прибуток визначається для всіх корпорацій у Сполучених Штатах, включаючи банки. Тобто оподаткування банківських установ відбувається на підставі загальних правил корпоративного оподаткування. Нормальна ставка федерального корпоративного податку може змінюватися від часу до часу залежно від законодавства та податкової політики. Основною ставкою податку на прибуток корпорацій вважають 35%, проте на

податкове зобов'язання безпосередньо впливає величина одержаного річного доходу з якого стягується до федерального бюджету від 15% до 39%.

Таблиця 3.2

Оподаткування надприбутків банківських установ у зарубіжних країнах

Назва країни	Податковий період	Ставка податку з надприбутків	База оподаткування
Литва	2023 - 2024 роки	60%	Чистий процентний дохід, який на 50% перевищує чотирирічну ковзну середню
Чехія	2023 - 2025 роки	60%	Чистий процентний дохід, який на 20% перевищує чотирирічну ковзну середню
Іспанія	2023 - 2024 роки	4,8%	Сума чистого процентного доходу чистого комісійного доходу, що перевищує 800 млн. євро
Угорщина	2022 - 2024 роки	30%	50% чистого доходу понад встановлену величину
Італія	2023 рік	40%	Чистий процентний дохід, який на 10% перевищує показник попереднього року

Шкала ставок федерального корпоративного податку, яким оподатковуються банки наведена в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Шкала ставок федерального корпоративного податку, яким оподатковуються банки в США

Річна податкова база, тис. дол. США	Ставка федерального корпоративного податку	Неоподатковувана сума, тис. дол. США
До 50	15%	0
Від 50 до 75	7500 дол. США + 25%	50
Від 75 до 100	13750 дол. США + 34%	75
Від 100 до 335	22250 дол. США + 39%	100
Від 335 до 10000	113900 дол. США + 34%	335
Від 10000 до 15000	3400000 дол. США + 35%	10000
Від 15000 до 18333,3	5150000 дол. США + 38%	15000
понад 18333,3	35%	

Джерело: дані по формах статистичної податкової звітності / Офіційний сайт Федеральної податкової служби США. URL: <https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/i1120.pdf>

Крім федерального податку, банки також підлягають оподаткуванню на рівні штатів. Кожний штат має свої власні правила щодо корпоративного оподаткування, включаючи ставки та вирахування (рис. 3.2).

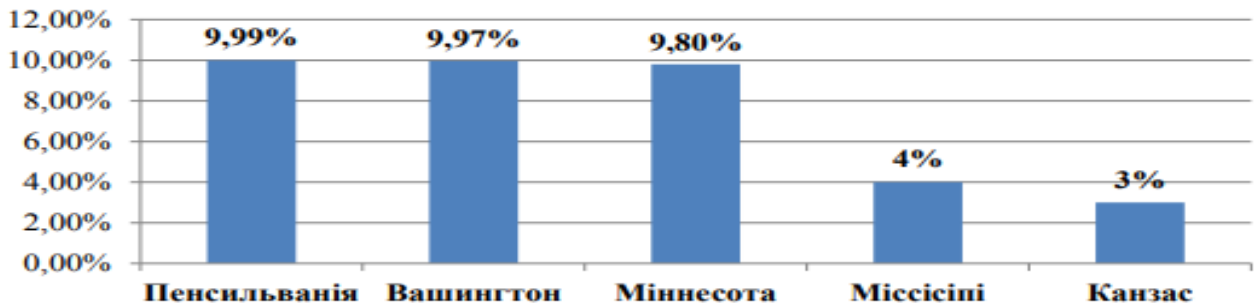

Рис. 3.2. Ставки податку на прибуток банків у деяких штатах США

Окремі штати в США податок на прибуток корпорацій свого рівня замінюють платним ліцензуванням, в деяких штатах навіть запроваджені спеціальні податки на банківську діяльність.

Деякі місцеві уряди також можуть встановлювати власні ставки корпоративного податку.

Банки в США повинні подавати звіти про свій прибуток на річній основі відповідно до стандартів бухгалтерського обліку та відповідних податкових правил. Прибуток визначається як різниця між доходами та витратами банку.

У певних випадках можуть існувати вирахування знижки або пільги для банків, які можуть впливати на розмір оподаткування їхнього прибутку. Крім того, американські банки також мають можливість використовувати різні стратегії оптимізації податків, такі як виведення прибутку за кордон, використання податкових кредитів та інші.

Податкове регулювання діяльності банків у Сполучених Штатах стикатися з різними проблемами та викликами, серед них:

складність податкового законодавства. Податкове законодавство в США є доволі складним і піддається частим змінам та доповненням. Це може призводити до значних витрат банків з організації власного податкового обліку

податкового бюджетування та податкового планування податкових зобов'язань - зростають адміністративні витрати для банків;

високі ставки корпоративного податку. Іноді федеральна влада та влада відповідних штатів знижує ставки корпоративного податку, проте, для банків вона все ще залишається великим фінансовим обтяженням, особливо у порівнянні з іншими країнами;

застосування податкових пільг та вирахувань. Банки під час оподаткування можуть користуватися різними податковими пільгами та вирахуваннями, які дозволяють їм знизити свої податкові зобов'язання. Це може створювати виклики у встановленні ефективної та справедливої податкової політики загалом в країні, призводити до перетікання капіталу з виробничих галузей у банківський сектор економіки;

стягнення з банків податку з продажів У США немає загальної системи ПДВ, але деякі штати можуть стягувати свій власний місцевий податок з продажів. Це може створювати додаткові складнощі для банків, які мають операції в різних штатах;

регуляторні вимоги та обмеження. Банки також повинні враховувати різні регуляторні вимоги та обмеження, які можуть впливати на їхню податкову стратегію та фінансові операції.

Загалом, оподаткування банків у США є складною проблемою, яка вимагає уважного вивчення податкової політики та стратегій, щоб забезпечити ефективне управління фінансами та дотримання податкових обов'язків.

Оподаткування банків в Німеччині також базується на різних видах податків, включаючи корпоративний податок та додаткові податки, які можуть бути специфічними для фінансових установ:

корпоративний податок - банки в Німеччині, як і інші корпорації, підлягають оподаткуванню корпоративним податком. Загальна ставка корпоративного податку становить 15% (включаючи релігійний податок). Однак ця ставка може змінюватися з роками та в залежності від рішень уряду;

податок на додану вартість (ПДВ) - банківські послуги можуть бути обкладені ПДВ. Однак деякі операції, наприклад, операції з кредитування, зазвичай, звільнені від ПДВ.

податок на фінансові установи (Bankenabgabe) - це спеціальний податок, який вводитьься в рамках регулювання фінансового сектора та спрямований на збір коштів для фінансування банківського сектора та стабілізації фінансової системи в разі кризи;

інші додаткові податки та збори - деякі інші додаткові податки та збори можуть бути застосовані до банківських установ в Німеччині, залежно від конкретних законодавчих актів та регулюючих ініціатив.

Таким чином, ефективна ставка з податку на прибуток корпорацій становить близько 30–33%

Для банків, що мають міжнародну діяльність, також важливо враховувати податкові аспекти у країнах, де вони здійснюють свою діяльність.

Податкове регулювання діяльності банків у Німеччині також може стикатися з рядом проблем і викликів, включаючи:

високі податкові ставки корпоративного податку, які можуть становити значне фінансове обтяження для банків. Крім того, банки мають сплачувати спеціальний податок на банки;

податкове законодавство Німеччини піддається частим змінам і реформам, що створює невизначеність та нестабільність для банків у плануванні своїх податкових стратегій;

у банків можуть виникати проблеми з подвійним оподаткуванням через складні системи оподаткування в різних країнах, особливо якщо вони мають міжнародну діяльність;

банки у Німеччині повинні дотримуватися специфічних правил та вимог щодо фінансової звітності, що може становити додаткове обтяження для їхніх працівників що ведуть бухгалтерський та податковий облік та здійснюють податкове регулювання та податкове планування в цій банківській установі;

у деяких випадках, банки можуть мати можливість використовувати спеціальні податкові переваги для певних інвестиційних продуктів або фінансових операцій;

банки також можуть підлягати додатковим податковим обов'язкам та обмеженням, які випливають з їхньої специфіки як фінансових установ.

Загалом, оподаткування банків у Німеччині, як і в інших країнах, вимагає уважного аналізу і планування, щоб забезпечити ефективне управління фінансами та відповідність податковим законам і вимогам.

Оподаткування банків у Великій Британії включає ряд різних податків та зборів, які стягуються від банківських установ. Банки в Великій Британії, як і інші корпорації, підлягають оподаткуванню за ставками корпоративного податку. Загальна ставка корпоративного податку для всіх компаній, у тому числі банків, залежить від рівня оподатковуваного доходу (табл. 3.4). Ця ставка може змінюватися від року до року в залежності від рішень уряду.

Таблиця 3.4

**Шкала ставок корпоративного податку, яким оподатковуються
банки у Великій Британії**

Рівень податкової ставки	Прибутки від дивідендів	Прибутки з накопичувальних банківських вкладів	Інші прибутки	Рівень прибутку, тис. фунтів
Початковий	10%	20%	20%	10–41,865
Базовий	40%	40%	40%	41,866–150
Максимальний	42,5%	42,5%	45%	понад 150

Джерело: дані по формах статистичної податкової звітності / Офіційний сайт податкової та митної адміністрації Великобританії. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/hm-revenue-customs/>

Окрім загального корпоративного податку, банки в Великій Британії також оподатковуються за спеціальною ставкою, відомою як "податок на прибуток банків". Цей податок був введений для банківських установ із високими обсягами прибутку. Ставка цього податку визначається окремо від загальної ставки корпоративного податку. Крім основних податків, банки також

можуть підлягати різноманітним іншим податкам та зборам, таким як податок на додану вартість (ПДВ), податок на нерухомість, а також деякі спеціальні збори, які можуть бути введені для фінансових установ. Банки також можуть підлягати оподаткуванню на основі різних регуляторних вимог та капіталовкладень, які встановлюються урядом або фінансовими регуляторами для забезпечення стабільності фінансової системи.

Податкове регулювання банківської діяльності у Великій Британії також має ряд проблем і викликів, включаючи:

складне податкове законодавство, яке часто змінюється, що може призводити до невизначеності та потреби у професійних консультаціях для забезпечення дотримання всіх вимог податкового законодавства;

Велика Британія має високу загальну ставку корпоративного податку, яка може бути значним фінансовим обтяженням для банків;

після глобальної фінансової кризи 2008 року був введений спеціальний податок на банківський прибуток у Великій Британії, що може становити додаткове фінансове навантаження для банків;

банки у Великій Британії повинні дотримуватися специфічних стандартів та вимог щодо фінансової звітності, що може вимагати значних зусиль та ресурсів для їх виконання;

часті зміни у податковій політиці можуть впливати на ефективність податкових стратегій банків і можуть потребувати переоцінки їх фінансових планів;

багато банків у Великій Британії мають міжнародну присутність, що може створювати складнощі у вирішенні питань податкового обліку та оподаткування на міжнародному рівні.

Загалом, оподаткування банків у Великій Британії є складною проблемою, яка вимагає уважного аналізу та планування для забезпечення дотримання всіх вимог і оптимізації податкових зобов'язань.

3.3. Пріоритети покращення та розвитку податкового регулювання банківської діяльності в Україні

Розкриття проблем податкового регулювання банківської діяльності в Україні та розгляд можливостей застосування зарубіжного досвіду для вдосконалення системи оподаткування банків в Україні дозволило нам розробити пріоритети покращення та розвитку податкового регулювання банківської діяльності в Україні.

Для цього нам важливо розробити правильні та доречні для сьогодення принципи податкового регулювання діяльності банківських установ. Принципи податкового регулювання діяльності банківських установ можуть бути сформульовані з метою забезпечення ефективного функціонування банківського сектору та максимізації соціально-економічних вигод для країни. Серед них виділимо:

справедливість і рівність: податкові правила мають бути справедливими та рівними для всіх банківських установ без будь-яких форм дискримінації. Вони повинні застосовуватися консистентно і однаково до всіх гравців на ринку;

ефективність і прозорість: податкові правила повинні бути ефективними і зрозумілими для банків та інших зацікавлених сторін. Вони мають сприяти досягненню ефективності в адмініструванні податків та сприяти спрощенню процесів оподаткування;

стимулювання економічного розвитку: податкові правила мають стимулювати розвиток банківського сектору, сприяти інвестиціям у сучасні технології та інновації, а також підтримувати кредитування реального сектору економіки;

стабільності фінансової системи: податкове регулювання має сприяти стабільності та надійності фінансової системи, забезпечуючи адекватність капіталу та ліквідності банків;

урахування ризиків і винагороди за них: податкові правила повинні ураховувати ризики, пов'язані з банківською діяльністю, і стимулювати банки до прийняття відповідних заходів управління ризиками. Також вони мають раціонально визначати винагороди за високий рівень ризику;

мінімізації податкових ухилень: податкове регулювання має мінімізувати можливості для податкових ухилень і забезпечити високий рівень дотримання податкових обов'язків;

заохочення дотримання податкових обов'язків: податкове регулювання має включати механізми заохочення дотримання податкових обов'язків, такі як надання податкових пільг для банків, які вчасно та правильно виконують свої податкові зобов'язання.

Ці принципи допомагають створити сприятливу податкову середу для банківського сектору, сприяють його стабільності та ефективності, а також сприяють загальному розвитку економіки країни.

Реформа податкового регулювання діяльності банків в Україні може включати ряд заходів для поліпшення ефективності, прозорості та стимулювання розвитку банківського сектору.

По - перше, реформа може включати спрощення податкового законодавства щодо банків з метою зменшення адміністративних та фінансових навантажень на банківські установи.

По-друге, зниження ставок корпоративного податку для банків може стимулювати їхню фінансову активність та збільшення інвестицій у розвиток.

По-третє, введення стимулів для кредитування. Можливість застосування податкових пільг чи знижок для банків, які активно кредитують реальний сектор економіки та підтримують малі та середні підприємства.

По-четверте, оптимізація оподаткування міжнародних операцій. Врахування міжнародних стандартів оподаткування та укладення податкових угод з іншими країнами для запобігання подвійного оподаткування та забезпечення справедливого оподаткування міжнародних операцій банків.

По-п'яте, стимулювання інвестицій у технологічний розвиток. Надання податкових пільг або знижок для банків, які інвестують у впровадження технологічних інновацій та цифрові технології для поліпшення послуг та оптимізації процесів.

По-шосте, забезпечення прозорості та відкритості. Важливо забезпечити прозоре та відкрите оподаткування банків, щоб запобігти корупції та неправомірному використанню податкових ресурсів.

По-сьоме, контроль за дотриманням обов'язків щодо сплати податків. Запровадження ефективного механізму контролю та моніторингу за дотриманням обов'язків щодо сплати податків банками для забезпечення справедливого та однакового оподаткування.

Ці заходи можуть сприяти створенню сприятливої податкової середовища для банків та сприяти їхньому розвитку та конкурентоспроможності на ринку. Проте важливо врахувати індивідуальні особливості економічного, фінансового та політичного контексту країни при впровадженні будь-яких податкових реформ.

Зараз також на повісті дня особливо гостро стоять питання однаковості податкових ставок для банків різних за розміром здійснених операцій та отриманих прибутків. Це є предметом обговорення в рамках податкової політики кожної конкретної країни. Доцільність встановлення однакових або різних податкових ставок для банків зазвичай залежить від різних факторів, включаючи економічні, соціальні та політичні обставини. Ось деякі аргументи за та проти.

За однаковість податкових ставок можна виступати через такі позитивні моменти встановлення єдиної податкової ставки з податку на прибуток банківських установ:

відповідність принципу рівності оподаткування усіх банківських установ: однакові податкові ставки для всіх банків можуть відображати принцип рівності перед законом та податкову справедливість;

спрощення адміністрування з боку органів державної податкової служби та податкового обліку і бюджетування в банку: уникнення введення різних ставок податку на прибуток для різних розмірів банків може спростити процес податкового адміністрування та зменшити бюрократію.

Проти однаковість податкових ставок з податку на прибуток банків можна виступати через те, що:

більші банки можуть мати більшу фінансову потужність та можуть витягти більше користі від пільг або низьких ставок, тоді як менші банки можуть відчувати більше тягаря оподаткування;

встановлення різних ставок може стимулювати конкуренцію та сприяти розвитку менших банків, що може бути важливим для забезпечення різноманітності та інновацій у банківському секторі;

подолання ризиків системної стабільності. Великі банки можуть вважатися системно значущими, тому ставки оподаткування можуть бути встановлені на рівні, яке враховує ризики для фінансової стабільності за різних економічних умов.

У кожній конкретній ситуації важливо зважувати на всі вищезазначені фактори та здійснювати комплексний аналіз перед встановленням податкових ставок для банків. Крім того, ці рішення можуть бути обговорені та прийняті на рівні законодавчої влади з урахуванням різноманітних інтересів та обставин.

Отже, враховуючи досвід зарубіжних країн в сучасних умовах доречно встановити прогресивні ставки з податку на прибуток. Також, особливо після закінчення воєнного стану необхідно здійснити ряд заходів з метою реформування напрямків податкового регулювання банківської діяльності в Україні. Серед них мають бути такі:

запровадити прогресивні ставки оподаткування прибутку банківських установ;

встановити більш низькі податкові ставки з податку на прибуток банківських установ з кредитних операцій, здійснених в напрямку кредитування реального сектору економіки;

встановити нульову податкову ставку з податку на прибуток банківських установ з кредитування інноваційних проектів;

забезпечити можливість банкам користуватися ринковими перевагами в економіці, в Україні має бути створено вільний ринок для банківських установ;

жорстке банківське регулювання після воєнного стану має бути полегшене;

розміщення облігацій внутрішньої державної позики має бути вільним, не примусовим;

не припускати практику "навздогін" запроваджувати податки за попередній рік у більших розмірах, ніж зазначалося на початку фінансового року, навіть, якщо через нерозумність державної фінансової політики банки одержали надприбутки;

необхідно встановлювати розумну доходність за депозитними сертифікатами НБУ та ОВДП, щоб фінансові ресурси не вимивалися із кишені Національного банку України;

одержані збитки банківські установи мають без перешкод переносити на наступний податковий період;

слід також звільнити від податку на майно відділення банків, що відновилися внаслідок пошкоджень у період дії воєнного стану.

Запровадження розроблених пропозицій має якісно покращити податкове регулювання діяльності банків, які, наперед усього, повинні забезпечувати недорогими кредитними ресурсами розвиток вітчизняної економіки.

ВИСНОВКИ

Під час дослідження встановлено, що поняття податкового регулювання варто розглядати з урахуванням його динамічно-структурних характеристик як вплив органів державної влади на учасників економічних відносин, який відрізняється свідомістю, активністю та цілеспрямованістю. І цей вплив має відбуватися з метою досягнення бажаних соціально-економічних ефектів за допомогою елементів податкового механізму.

Податковий механізм регулювання діяльності банків має свої особливості порівняно із суб'єктами господарювання, що займаються виробництвом товарів, наданням послуг та виконанням різного роду робіт.

Особливості банківської діяльності, наперед усього, враховує механізм оподаткування податком на прибуток. Податковим кодексом України регламентований перелік доходів та перелік видатків з метою оподаткування його зазначеним податком. Кодекс регламентує і ніші аспекти податкового механізму регулювання діяльності банків, що досліджено.

Досліджуючи податкове регулювання банківської діяльності в Україні зосереджено увагу і на відповідних діях банківських установ, що коригують свою економічну поведінку залежно від механізму їхнього оподаткування. Банки можуть формувати різні типи реалізації власної податкової політики: обережний, врівноважений чи ризикований. Банки здійснюють наступні форми організації податкової політики: розрахунок поточних податкових зобов'язань платників податків; організація та проведення платниками бюджетування податків, зборів та обов'язкових платежів; податкове планування суб'єктом господарювання.

Аналіз ефективності функціонування сучасної банківської системи України показав, що наразі в Україні функціонує 63 банківські установи. Це на 30 банків менше станом на 1 лютого 2017 року. Скорочення кількості банківських установ уповільнює процес зростання обсягів їхніх загальних активів. За сім років нашого дослідження вони збільшилися лише на 192,5%.

Зміна загальних активів банків в Україні у % до річного ВВП за попередній рік свідчить про зменшення ролі банківського сектору економіки, про зменшення потужності банків, які працюють в Україні. Розрахований показник скоротився на 18,4 процентних пункти з 71,1% до 52,7%.

Звернула на себе увагу зміна структури активів банків в Україні. Якщо станом на 1 лютого 2017 року найбільшу питома вагу займали кредити, видані банківськими установами своїм клієнтам (58,75% усіх активів), та станом на 1 лютого 2024 року питома вага кредитів суттєво зменшилася до 31,25%, або на 27,5 процентних пункти. У 2023 році банки суттєво скоротили свій кредитний портфель через воєнні дії на території України та через зниження потреб бізнесу у кредитних ресурсах. Також вибудовується тенденція скорочення кредитування банками суб'єктів господарювання, натомість збільшуються обсяги кредитування фізичних осіб. При цьому банки кредитують переважно споживчі витрати населення.

Динаміка одержаних доходів банківськими установами у 2016 – 2023 роках та прогноз свідчить про збільшені темпи зростання доходів у 2021 – 2023 роках. Таке зростання безпосередньо пов'язане із структурою кредитів, виданих банками – поступовою заміною практики кредитування бізнесу на практику кредитування держави, зокрема через придбання облігацій внутрішньої державної позики.

В Україні за результатами своєї діяльності банки сплачують до бюджету податок на прибуток. При цьому, він переважним чином зараховується до доходів Державного бюджету України (у повному обсязі з державних банків, а з приватних банків – 90% загальних нарахувань податку). У 2023 році банківськими установами було сплачено 12 790,7 млн. грн. податку на прибуток до Державного бюджету, а це на 1 636,1 млн. грн. більше сплат у 2022 році. У 2021 році банками до Державного бюджету було перераховано 7 478,5 млн. грн., що перевищує показник 2020 року лише на 393,5 млн. грн. Таке несуттєве зростання фактичних сум сплат податку на прибуток від банківських

установ пов'язане із обмеженнями обслуговування клієнтів банків очно безпосередньо у відділеннях внаслідок пандемії коронавірусу.

Участь різних фінансових установ у наповненні Державного бюджету України податком на прибуток свідчить про те, що банки завжди займали лідируючі позиції. У 2017 році питома вага банків була на рівні 66,7% усіх податків на прибуток фінансових установ. У 2023 році участь банків у формуванні доходів Державного бюджету була найбільшою – 82,4% загального розміру податку на прибуток усіх фінансових установ країни.

При аналізі прибуткового оподаткування банківських установ відносно ВВП встановлено, що в 2022 році надходження податку на прибуток від банківських установ склали лише 0,215% ВВП, що однак є максимальним значенням за 2018 – 2022 роки. Мінімальне значення було у 2018 році – 0,061% ВВП. Невисоким значенням був пререозподіл ВВП за допомогою прибуткового оподаткування банків і у 2021 році - 0,137%.

Незначним чином податок на прибуток банків формує доходи місцевих бюджетів. При цьому до бюджетів територіальних громад може надходити такий прибуток, проте від банків комунальної власності, а такі, хоча і українським законодавством і дозволено їх створювати, в Україні не існують. До обласних бюджетів надходить податок на прибуток з приватних банків у розмірі 10%. Відповідно нами проаналізована незначна роль банківських установ серед інших платників у формуванні доходів обласного бюджету Одеської області за рахунок надходжень податку на прибуток а також зроблено прогноз надходження цього податку на 2024 рік.

Розкриті проблеми податкового регулювання банківської діяльності в Україні, які полягають в тому, що банківська система, з усіма своїми складовими (НБУ, комерційні державні та приватні банки) наразі не спроможна стати надійним джерелом фінансування економіки країни. Вона лише бере участь у «переливанні» фінансових ресурсів між резервами банків та НБУ, одержуючи надприбуток за державні гроші, або кошти без руху девальвують, замість фінансової підтримки економіки. Державне регулювання націлено на

впровадження лише державних кредитних програм, та не націлено на підтримку ініціатив комерційних банків.

Розгляд можливостей застосування зарубіжного досвіду для вдосконалення системи оподаткування банків в Україні дозволило нам розробити пріоритети покращення та розвитку податкового регулювання банківської діяльності в Україні, серед них:

запровадження прогресивних ставок оподаткування прибутку банківських установ;

встановлення більш низьких податкових ставок з податку на прибуток банківських установ з кредитних операцій, здійснених в напрямку кредитування реального сектору економіки;

встановлення нульової податкової ставки з податку на прибуток банківських установ з кредитування інноваційних проектів;

заборона практики "навздогін" запроваджувати податки за попередній рік у більших розмірах, ніж зазначалося на початку фінансового року, навіть, якщо через нерозумність державної фінансової політики банки одержали надприбутки;

одержані збитки банківські установи мають без перешкод переносити на наступний податковий період;

звільнення від податку на майно відділень банків, що відновилися внаслідок пошкоджень у період дії воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року №2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17>.
2. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>.
3. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11 вересня 2003 року № 1160-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1160-15>.
4. Андрущенко В. Л. Податкові важелі та стимули розвитку господарських систем (теоретичні засади та практика використання). Ммонограф. Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2006. 210 с.
5. Боринських В.Д., Кміть В.М. Особливості оподаткування прибутку комерційних банків України. Економічний аналіз. 2015. № 1. С. 123-129.
6. Буряченко А. Є. Особливості оподаткування банківської діяльності в Україні. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, грудень 2018. № 11(39). С. 109–114
7. Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України. Монографія / за заг. ред. Л. Л. Тангул; Нац. унів-т ДПС України. Ірпінь, 2012. 515 с.
8. Вінокуров Я. Надподатки на надприбутки: чому держава оподатковує банки "заднім числом" і що це змінить? Економічна правда URL:<https://www.epravda.com.ua/publications/2023/11/22/706863/>
9. Войнаренко М.П., Пухальська Г.В. Податковий облік і аудит: підруч. К.: Академія, 2009. 375 с.
10. Волохова І. С., Луніна І. О., Слатвінська М. О., Хомутенко А. В. та ін. Трансформаційні процеси у податковій системі України: монографія. За ред. д-ра екон.наук І. С. Волохової. Одеса: Атлант, 2018. 383 с.

11. Волохова І. С., Хомутенко А. В. та ін Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України: монографія. / За ред. д-ра екон. наук І. С. Волохової. Х.: Видавництво Іванченка І. С., 2021. 395 с.
12. Волохова І. С., Дубовик О. Ю. та ін. Податкова система: Навчальний посібник. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. 412 с.
13. Волохова І.С., Логвіновська С.І. Оподаткування прибутку підприємств в Україні: результати регулюючого впливу. Науковий погляд: економіка та управління. 2023. Вип. №2 (82). С.94-101.
14. ВР підвищила податок на прибуток банків до 50% у 2023 р. і 25% згодом. Інтерфакс – Україна. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/949132.html>
15. Глоссарій бюджетних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.budgetrf.ua.
16. Головне управління ДПС у Чернівецькій області. Щодо особливостей оподаткування банків та інших платників податків. URL: <https://cv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/740861.html>
17. Головне управління ДПС у Дніпропетровській області. Новації в оподаткуванні прибутку банків. URL: <https://dp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/735156.html>
18. Дані фінансової звітності банків України. Національний банк України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
19. Державний веб-портал бюджету для громадян URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 20.08.2023)
20. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 03.04.2024)
21. Державна казначейська служба України. Офіційний портал Д К С У. URL: <http://www.treasury.gov.ua> (дата звернення 13.02.2024)
22. Додаткове оподаткування прибутків банків: опубліковано Закон. Дебет – Кредит. URL: <https://news.dtkt.ua/taxation/profits-tax/87189-dodatkov-opodatkuvannia-pributkiv-bankiv-opublikovano-zakon>

23. Дубинецька П. П. Аналіз регулюючого впливу податку на прибуток підприємств на економіку. Вісник Львівського університету. Серія економічна. Вип. 49. 2014. С. 411-420.
24. Дубинецька П. П. Теоретичне конструювання механізму податкового регулювання економіки. Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання. 2014. №4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2937>
25. Дюрядін В. П. Податковий механізм фінансового оздоровлення підприємств: теоретичні аспекти. Економіка України. 2004. № 12. С. 25-28. URL: http://science.crimea.edu/zapiski/djvu_econom/2004/econ_12_2004/006_dyuryadin.pdf
26. Єфименко Т. І. Податкове регулювання економічного розвитку: Автореф. дис. д-ра. екон. наук / Т. І. Єфименко. К., 2003. 37 с.
27. Єлісєв А.В. Податкове планування. Мінімізація оподаткування законними способами. Львів: Ліга-Прес, 2003. 274 с.
28. Жарко Р. П. Теоретико-методичні засади удосконалення податкового регулювання підприємницької діяльності. Автореф. дис....канд. екон. наук. К., 2006. 24 с.
29. Заяц М. Е. Теория податків: Підручник. К. : БГУ, 2002. 220 с.
30. Зміни щодо особливостей оподаткування банків: закон підписано. URL: <https://medoc.ua/blog/zmini-shhodo-osoblivostej-opodatkuwannja-bankiv-zakon-pidpisano->
31. Іванов Ю.Б. Податкове планування: принципи, методи, інструментарій: моногр. Х.: ІНЖЕК, 2006. 270 с.
32. Іванов Ю. Функції податків та податкове регулювання. Формування ринкової економіки в Україні. 2009. № 19. С.36-43.
33. Іванов Ю. Б., Крисоватий А.І., Кізима А.Я., Карпова В.В. Податковий менеджмент: Навчальний посібник. Київ : Знання, 2008. 525 с.
34. Іванов Ю.Б. Податковий облік і звітність: конспект лекцій. Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2007. 167 с.

35. Іванов Ю.Б. Система оподаткування в схемах і таблицях. Частина 2. Оподаткування фізичних осіб. Частина 3. Податковий менеджмент: навч. посіб. Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2004. 304 с.
36. Карпова В.В. Використання критеріїв оптимальності у моделюванні системи оподаткування підприємств. Бізнес Інформ. 2006. № 9. С.65– 68.
37. Кознова О. Податок на прибуток для банків 50%: роз'яснення ДПС. URL: https://biz.ligazakon.net/news/224495_podatok-na-pributok-dlya-bankv-50-rozuyasnennya-dps
38. Коцупатрий М.М. Податковий облік і звітність: навч. посіб. К: КНЕУ, 2006. 309 с.
39. Кучерявенко М. П. Податкове право: Підручник. Харків : Легас, 2001. 584 с.
40. Легеза Єлизавета Особливості оподаткування банківських установ в Україні. URL: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/64-tridtsyat-tretya-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/816-osoblivosti-opodatkovannya-bankivskikh-ustanov-v-ukrajini>
41. Мельник А. Ф., асіна А.Ю., Желюк Т.Л., Попович Т.М. Національна економіка. К. : Знання, 2011. 463 с.
42. Національна економіка [текст] : навч. посіб. / За заг. ред. Носової О. В. К. : Центр учбової літератури, 2013. 512 с.
43. Номінальний ВВП, прямі іноземні інвестиції в Україну за 2014 – 2022 роки / Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/> (дата звернення: 02.04.2024)
44. Оподаткування надприбутків банків: скільки отримає бюджетІ як це вплине на банківську систему URL: <https://finance.ua/ua/goodtoknow/opodatkovannia-nadprybutkiv-bankiv>
45. Оподаткування банківських «надприбутків»: причини та можливі наслідки. URL: <https://finance.ua/ua/goodtoknow/opodatkovannia-bankivskyh-nadprybutkiv>

46. Показники банківської системи. Офіційний веб-портал НБУ. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442 (Дата звернення: 09.04.2024).
47. Проскура К.П. Особливості оподаткування банківських установ у 2022 році. Економічний аналіз. 2022. С. 176-186.
48. Реверчук С.К. Податкове регулювання банківської діяльності: моногр. К.: Алерта; Львів: Тріада плюс, 2010. 219 с.
49. Сало І.В. Податковий менеджмент у банку: моногр. Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. 187 с.
50. Сербина О.Г. Вплив оподаткування на дохідність і напрями розвитку банківської діяльності. Науковий вісник НЛТУ України. 2010. № 20.4. С. 262-268.
51. Старостенко Г.Г. Податкове регулювання банків в умовах становлення інформаційного суспільства. Ефективна економіка № 11, 2013. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2449>
52. Фінансова система : навчальний посібник / за заг. ред. д-ра екон. наук І. С. Волохової. Львів: ННБК «АТБ», 2022. 274 с
53. Фінанси: експрес - курс: Навч. посібник / За заг. ред. І. С. Волохової. - Харків: Видавництво «ПромАрт», 2018. 262 с.
54. Фінанси : навчальний посібник у 2-х частинах / за заг. ред. Баранової В.Г. Одеса: Атлант, 2015. Ч. 1. 344 с.
55. Фінанси : навчальний посібник у 2-х частинах / за заг. ред. Баранової В.Г. Одеса: Атлант, 2015. Ч. 2. 309 с.
56. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності у 2010 – 2022 роках / Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.04.2024)
57. Фінансовий портал Міністерства фінансів URL: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/> (дата звернення 15.04.2024)

58. Фокіна І. В. Формування механізму податково-субсидіарного регулювання вугільної промисловості: Автореф. дис....канд. екон. наук за спец. 08.07.01 – Економіка промисловості. Донецьк, 2006. 22 с.
59. Ціна держави URL: <http://www.cost.ua/budget/revenue/>
60. Чернелевський Л.М. Податковий облік і контроль: навч. посіб. К.:Пектораль, 2004. 328 с.
61. Юткина Т. Ф. Податки та оподаткування: Підручник. К. : ІНФА, 2013. 429 с.
62. Янушевич Я. В. Податковий механізм регулювання циклічних коливань економіки. Фінансова сфера та її роль у зростанні конкурентних переваг національних економік : матеріали наук.-практ. конф., 12- 13 бер. 2009 р. Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України, 2009. Ч. II. С. 320-322.
63. Albertazzi Ugo, Gambacorta Leonardo. «Bank profitability and taxation». Temididiscussione (Economic working papers). 649. Bank of Italy, Economic Research and International Relations Area. 2007.
64. Caminal R. Taxation of Banks; Modeling the Impact. Taxation of Financial Intermediation: Theory and Practice for Emerging Economies / ed. P. Phonohan. The World Bank and Oxford University Press. 2003. PP. 31–80.
65. Caminal R. Taxation of Financial Intermediaries. ELS Opusclesdel Crei. 2004. № 15.
66. Odilljon Komolov, Optimal Taxation of Banksin Financial Sector Regulation in Uzbekistan: Practical Approach. Research Journal of Finance and Accounting. 2015. Vol. 6, #20.
67. Leaven L., Valencia F. Resolution of Banking Crises. The Good, the Badand Ugly, IMF Working Paper. 2010. Number 10/146.
68. Chaudhry S., Mullineux A. And Agarwal N. Balancing the Regulation and Taxation of Banking. International Review of Financial Analysis. 2015.
69. Gottlieb, G. Impravido, G. Ivanova A. Taxing Finance. IMF Finance and Development. 2012. № 49. S. 44–47.

70. Claessens S., Keen M., Pazarbasioglu C. Financial Sector Taxation. IMF's Report to G-20 and Background Material. IMF Staff Papers. 2010.
71. Chaundry S. M., Mullineux A.W. Taxing Banks Fairly / eds. S. M. Chaundry, A. W. Mullineux. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2014.
72. KMPG. Special taxes in the financial sector. November, 2017.
73. 1. D. Chronopoulos, A. L. Sobiech, J. O. S. Wilson – Future Issues in Bank Taxation

ДОДАТКИ

Додаток А

Пропозиції науковців щодо характеристики поняття «податкове регулювання»

Автори	Визначення
Глосарій бюджетних термінів [15]	Податкове регулювання розглядається як сукупність заходів непрямого впливу держави на розвиток виробництва шляхом зміни норми вилучення до бюджету за рахунок пониження або підвищення загального рівня оподаткування: ставки індивідуального прибуткового податку, податку на прибуток підприємств, непрямих податків
Т. І. Єфименко [26]	Податкове регулювання за допомогою притаманних йому методів і важелів дозволяє досягти більш ефективного використання матеріальних і фінансових ресурсів, інтенсифікувати інвестиційну та підприємницьку активність, узгодити інтереси різних суб'єктів господарювання, прошарків населення, центральних і регіональних рівнів державного управління
Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, А. Я. Кізима, В. В. Карпова [33]	Податкове регулювання – це заходи непрямого впливу на економіку, економічні і соціальні процеси шляхом зміни видів податків, податкових ставок, встановлення податкових пільг, зменшення або збільшення податкового навантаження
Р. П Жарко [28]	Податкове регулювання – це комплекс дій державних органів, спрямованих на зміну параметрів податкової системи та податкового механізму з метою досягнення певних соціальних та економічних цілей
Н. Заєць [29]	Податкове регулювання є одним з найбільш динамічних і мобільних елементів податкового механізму й сфери державного податкового менеджменту, де його основу складає система економічних заходів оперативного втручання
І. В Фокіна [58]	Податкове регулювання економіки, як основний елемент податкового механізму, покладено в основу довгострокових стратегічних цілей держави, спрямованих на забезпечення економічної стабільності та стимулювання економічного зростання

Г. Г. Старостенко, С. В. Онишко, Т. В. Поснова [42]	Податкове регулювання полягає в перерозподілі державними органами доходів та фінансових ресурсів з метою забезпечення грошовими коштами, фінансовими ресурсами тих осіб, організацій, установ, галузей, секторів і сфер економіки, у яких існує доцільна, суспільно визнана потреба в ресурсах
А. Ф. Мельник, А. Ю. Васіна, Т. Л. Желюк, Т. М. Попович [41]	Податкове регулювання – це діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації стягнення податків і податкових платежів. Воно передбачає застосування диференційованого підходу до оподаткування з метою регулювання народногосподарської кон'юнктури, підприємницької активності та споживчого попиту, рівня споживання тощо.
В. Н. Гланц	Податкове регулювання – це система заходів цілеспрямованого економічного і законодавчого впливу держави на учасників економічних відносин за допомогою інструментів податкової політики з метою досягнення бажаних соціально-економічних результатів
Г. О. Лихачева, В. Г. Саєнко	Податкове регулювання являє собою комплекс практичних дій щодо розробки загальної структури дохідної частини бюджету держави, досягнення оптимальності податкових платежів. На державному рівні під податковим регулюванням розуміють якісні зміни податкової політики та здійснення таких податкових заходів, які дають змогу досягти повноти та своєчасності виконання бюджетів усіх рівнів

Додаток Б.

Структура активів банків в Україні

(млрд грн.)

	Структура активів банків в Україні станом на:							
	01.02.2017	01.02.2018	01.02.2019	01.02.2020	01.02.2021	01.02.2022	01.02.2023	01.02.2024
Грошові кошти та банківські метали	32,2	42,5	43,7	49,9	66,3	76	86,9	95,7
Кошти в НБУ	45,6	45,5	50,8	83,6	57,4	65,3	135,3	226,8
Коррахунки в інших банках	116,3	99,3	84,6	153,6	183,8	171,7	327,4	332,1
Строкові вклади та кредити іншим банкам	19,8	25,8	37	41,1	53,7	65,6	68,7	74,6
Кредити клієнтам	996,2	1074,7	1105,9	1038,1	966,8	1092,9	1028,9	1020,1
Вкладання в цінні папери та довгострокові інвестиції	323	431,9	487,1	557,7	759,7	752,3	962,1	1409,3
Інші активи	162,5	137,2	104,4	109,1	119	119,8	125,8	106,2
Всього активів	1695,6	1856,9	1913,5	2033,1	2206,7	2343,6	2735,1	3264,8

Додаток В.

Структура кредитів, наданих клієнтам банками в Україні
(млрд грн.)

	Структура кредитів станом на:							
	01.02.2017	01.02.2018	01.02.2019	01.02.2020	01.02.2021	01.02.2022	01.02.2023	01.02.2024
Кредиті, надані органам державної влади	1,4	1,6	2,8	4,5	11,4	27,4	24,2	17,7
Кредиті, надані суб'єктам господарювання	840	897,4	904,8	822,2	754,5	815,1	794,3	774,4
Кредиті, надані фізичним особам	154,8	175,7	198,4	211,3	200,9	250,4	210,4	228
Кредиті, надані небанківським фінансовим установам	0,006	0,013	0,008	0,056	0,024	0,154	0,019	0,025
Всього кредитів, наданих клієнтам	996,2	1074,7	1106	1038,1	966,8	1093	1028,9	1020,1

Додаток Г.

Структура пасивів банків в Україні**(млрд грн.)**

	Структура пасивів станом на:							
	01.02.2017	01.02.2018	01.02.2019	01.02.2020	01.02.2021	01.02.2022	01.02.2023	01.02.2024
Капітал	120	156,5	162,5	208,5	213,8	259,3	232,1	313,7
Зобов'язання банків - всього, у тому числі:	1092,8	1145,1	1197,5	1324,1	1605,7	1772,7	2135,7	2588,5
Вклади інших банків	64,9	48,0	43,9	22,7	23,2	25,7	6,3	7
Кошти суб'єктів господарювання	357,8	385,0	398,5	521,8	636,9	747,8	913,3	1243,3
Кошти фізичних осіб	425,2	477,0	511,0	570,8	682,6	713,5	929,1	1055,3
Кошти небанківських фінансових установ	42,6	22,9	24,9	28,8	34,4	40	52,4	55,9
Всього пасивів	1212,8	1301,6	1360,0	1532,6	1819,5	2032,0	2367,8	2902,2